

Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Pikolo Derneği ve Türkiye Kızılay Derneği Örneği

YASEMİN ÖZKAN
ECEM NAZ NAZLIER
BURCU BASPINAR
GİZEM BAYRAK
SEVİM NUR ÇETİN
HATİCE DEDE
ELİF KARAKULA
HAMİDE TAVUS

– ARASTIRMA MAKALESİ –

YASEMİN ÖZKAN, ymozkan@gmail.com

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye; Hacettepe Üniversitesi, Okul Sosyal Hizmeti Uygulama ve Araştırma Merkezi
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2968-363X>

ECEM NAZ NAZLIER, ecemnazlier@gmail.com

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3864-4867>

BURCU BASPINAR, baspinarburcu77@gmail.com

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

GİZEM BAYRAK, bayragk412@gmail.com

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

SEVİM NUR ÇETİN, sevimnur200157@gmail.com

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

HATİCE DEDE, sevimnur200157@gmail.com

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

ELİF KARAKULA, elifkarakula3@gmail.com

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

HAMİDE TAVUS, hamidetavus6@gmail.com

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Geliş Tarihi 24.08.2023 • Kabul Tarihi 15.11.2023

DOI: <https://doi.org/10.47646/CMD.2023.302>

Özet

Günümüzde çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğine ilişkin farkındalık ve mücadele çalışmaları artmış olmasına karşın, sorunun kökten çözümüne ilişkin yeterli gelişme bulunmamaktadır. Bu noktada STK'ların bu konudaki görüş ve önerilerinin öğrenilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında bu araştırmanın problemi; çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında çalışan STK'ların çocuk yoksulluğunu ve çocuk işçiliğini önlemedeki rolünün ve bu sorunların çözümüne ilişkin görüş ve önerilerinin öğrenilmesinin gerekli görülmesi ve literatürde bu konuya ilişkin güncel araştırmaların sınırlı sayıda olduğunun fark edilmesidir. Bu araştırmanın genel amacı; çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında çalışan STK'ların çocuk işçiliğini ve çocuk yoksulluğunu önlemedeki rolü ve sorunun çözümüne ilişkin görüş ve önerilerinin öğrenilmesidir. Araştırmada STK'ların çocuk işçiliği konusundaki bakış açısı ve deneyimleri ele alındığından nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Katılımcılara 'kartopu örnekleme' yöntemi ile ulaşılmıştır. Derinlemesine görüşmeler 25 özne ile tamamlanmış, görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilerek deşifre edilmiştir. Deşifre edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu araştırma kapsamında toplam 5 ana tema ve ana temaların altında çeşitli alt temalara ulaşılmıştır. Araştırmanın ana temaları şöyledir: STK'ların çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin sebeplerine ilişkin değerlendirmeleri, STK'ların çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin yol açtığı problemlere ilişkin değerlendirmeleri, STK'ların çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanlarındaki faaliyetleri, STK'ların karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin bulgular ve STK'ların çocuk işçiliği ve yoksulluğu sorununun çözümüne ilişkin önerileridir. Uzun yıllar egemen olan merkezi yönetim anlayışındaki dönüşümün yeni olması ve STK'ların sosyal sorunların çözümü noktasındaki rolünün öneminin anlaşılmasının yakın geçmişe dayanması nedeniyle bu alanda hizmet veren STK'ların bu konulara ilişkin değerlendirmelerini ve önerilerini içeren araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın literatürdeki bu açığı kapatma yönünde katkı vereceği ve çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunları ile mücadeleye yönelik bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Çocuk yoksulluğu, çocuk işçiliği, sivil toplum kuruluşları, çocuk

The Role of Non-Governmental Organizations in Combating Child Poverty and Child Labor: The Case of Pikolo Association and Turkish Red Crescent Society

Abstract

Nowadays, although awareness and efforts to fight child poverty and child labor have increased, there is insufficient progress regarding the radical solution of the problem. At this point, it is considered important to learn the opinions and suggestions of NGOs on this issue. In light of all this information, the problem of this research is that it is deemed necessary to learn the role of NGOs working in the field of child poverty and child labor in preventing child poverty and child labor, and their opinions and suggestions on the solution of these problems and it is realized that there is a limited number of current research on this issue in the literature. The general purpose of this research is to learn the role of NGOs working in the field of child poverty and child labor in preventing child labor and child poverty, and their opinions and suggestions regarding the solution of the problem. Since the research focuses on the perspectives and experiences of NGOs on child labor, a phenomenological approach, one of the qualitative research methods, was used. Participants were reached through 'snowball sampling' method. In-depth interviews were completed with 25 subjects, and the interviews were recorded and transcribed with a voice recorder. The transcribed data were subjected to descriptive analysis. Within this research's scope, 5 main themes and various sub-themes under the main themes were reached. The main themes of the research are as follows: NGOs' assessments of the causes of child poverty and child labor, NGOs' assessments of the problems caused by child poverty and child labor, NGOs' activities in the fields of child poverty and child labor, findings on the difficulties faced by NGOs, and NGOs' suggestions for solving the problem of child labor and poverty. Due to the recent transformation in the long-dominant central government approach and the recent understanding of the importance of the role of NGOs in solving social problems, it has been observed that there is a limited number of studies on the evaluations and recommendations of NGOs serving in this field. This study will likely contribute to closing this gap in the literature and provide a perspective on combating child poverty and child labor problems.

Keywords: Child poverty, child labor, NGOs, children.

Giriş

“Dünyadaki dürüst ve gerçek sözlerin neredeyse tamamı çocuklar tarafından söylenmektedir.”

Oliver Wendell Holmes

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) birinci maddesi incelendiğinde 18 yaşını doldurmamış her birey sözleşmelere, yasalara ve kanunlara dayanarak çocuk kabul edilir (BMÇHS, 1989, md:1). Çocuklar, küreselleşen dünyanın hızlı değişimi ve dönüşümüne uyum sağlama konusunda zorluk çekebilen özneler olmalarının yanı sıra, kolaylıkla biyopsikososyal ve ekonomik açıdan risk altında da kalabilmektedir (Hablemitoğlu, Özkan ve Purutçuoğlu, 2010). Bu risklerin ortadan kaldırılması adına Türkiye Cumhuriyeti 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nu kabul etmiştir. Türkiye; çocukların haklarının ihlal edildiği durumlarda,

- Suça sürüklenen çocuklar da dâhil olmak üzere tüm çocukların haklarının güvence altına alınmasını,
- Koruyucu ve destekleyici bakım ve barınma kararlarının yerine getirilmesini,
- Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri gibi çocukları odak noktasına alan konuları güvence etmeyi taahhüt eder (5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 15/7/2005, md:4).

Uzun yıllardan beri çocukların haklarının yasalar ile güvence altına alınması amaçlansa da çocuk hakları sömürüsü sosyal bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Bu sömürü, çocukların sahip olduğu hakların ihlal edilmesine yol açmaktadır. Suça sürüklenme, savaşlar, eğitimden mahrum bırakılma, sağlık koşullarının el vermediği ortamlarda yetişme ve günümüzde devam etmekte olan çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği gibi sorunlar, çocuk haklarının ve Çocuk Hakları Sözleşmesinde bahsi geçen maddelerin ihlaline örnek olarak gösterilebilir.

İnsan hakları bakış açısıyla bir toplumun refah düzeyi, o toplumun en hassas konumundaki gruplarına nasıl muamele ettiğiyle ölçülür. Bu grupların içinde yoksul, çalışan ve çalıştırılan çocuklar bulunmaktadır. Ekonomik krizler ve küresel salgınlar sonucu çocuk yoksulluğu ve buna bağlı çocuk işçi sayısı dünyanın hemen her yerinde artmaktadır. Çocuk

işçiler; yaşama hakkı, oyun oynama hakkı, eğitim alma hakkı gibi temel çocuk haklarından mahrum bırakılırlar (Khakshour vd., 2015, s.476). Çocuk işçiliği, çocukların çocukluklarını yaşayamamasıyla birlikte birçok yeteneklerini geliştirememelerine ve keşfedememelerine, sosyal ve psikolojik olarak gelişememelerine sebebiyet vermektedir. Aynı zamanda çocukların çalıştırılmak istendikleri için eğitimden mahrum kalması ve okul terki yaşamaları, çocuklar üzerinde uzun dönemde yoksulluk sorununu ortaya çıkarmaktadır (Özkan ve Selçuk, 2016). Artan çocuk yoksulluğu ile çocukların okulda başarılı olma ve sağlıklı yaşama olasılığı düşmektedir. Yoksulluk ve eşitsizlik durumu çocuklar arasında ayrımcılığa ve akran zorbalıklarının yaşanmasına da yol açmaktadır. Bu akran zorbalıkları çocukların birbirlerini dışlamasına ve ayrımcılık yapmasına, şiddete, ırkçılığa ve nefret söylemlerine başvurmalarına yol açabilmektedir. Yetişkinler için geliştirilmiş adalet sistemleri ise hala çocukların özel ihtiyaçlarına ve haklarına yeterli cevabı verememektedir. Bu konular baş edilmesi gereken temel insan hakları sorunları olarak varlığını sürdürmektedir (Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi Raporu, 2016).

Son raporlardan hareketle, dünyada 160 milyon çocuk işçi olduğu bilinmektedir. Bunun 79 milyonu en kötü biçimlerde çalışan çocuklardır. Covid-19 salgını sonrası çocuklar eğitim hayatından uzaklaşmış ve çocuk işçi sayısı artmıştır. Özellikle salgın ile birlikte, dünyadaki çocuk işçi sayısının yarısından fazlasını oluşturan 5 ila 11 yaşlarındaki çocukların sayısında son yıllarda önemli artışlar meydana gelmiştir (ILO, 2021; UNICEF, 2021). Okulların uzaktan eğitime geçmesi ile çocukların okul ile sosyal temasları azalmış; ruh sağlıkları olumsuz yönde etkilenmiştir; çünkü okullar eğitim kurumları olmalarının yanı sıra çocuklar için sosyalleşme alanıdır (UK Parliament, 2021). Pandeminin yanı sıra, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan hızlı ve plansız nüfus artışı, gelir dağılımının dengesizliğini ve adaletsizliğini artırmıştır (Kanat, 2021). Raporlar görece düşük gelirli hanelerde çocuk yoksulluğunun arttığını gösterirken; tek ebeveynli ailelerde yaşayan çocukların yüzde 49'unun da yoksulluk içinde yaşadığını ortaya çıkarmaktadır. Yalnız ebeveynler, ek bir gelirlerinin olmaması, nafaka ödemelerinin düşük olması, istihdam ve ücretlerdeki cinsiyet eşitsizliği ve çocuk bakımı masrafları nedeniyle daha yüksek bir yoksulluk riskiyle karşı karşıyadır. Tek ebeveynli ailelerin yanı sıra, geniş ailelerdeki çocukların yoksulluk içinde yaşama riski çok daha yüksektir. Bazı raporlarda geniş ailelerde yaşayan çocukların yoksulluk yüzdesinin %47 olduğu raporlanmıştır. Bunun yanı sıra bazı irksal ve etnik ayrımlar da

çocuk yoksulluğunun derinleşmesine yol açmaktadır ve tüm bu bilgilerden hareketle çocuk yoksulluğu sorununun dünyanın pek çok yerinde problem olmaya devam ettiğini ve pandemi, kriz durumlarında derinleştiğini söylemek mümkündür (UK Parliament, 2021; Child Trends, 2021).

Yoksulluk üç insani gelişme göstergesine dayanarak tanımlanmaktadır. Bunlar; doğumdan itibaren beklenen yaşam süresi, bebek ölüm oranı ve ilkökula kayıt oranıdır (Adeyeye vd., 2023). Yoksulluk sorununun çocuklar özelinde ele alınması, çocukluğa dair anlayışın değişimi ile birlikte olmuştur. Modernleşen toplumlarda çocuklar, yetişkinlerden ayrı ve bağımsız olarak düşünölmeye başlanmış ve gelişim dönemi özelliklerine ve gereksinimlerine göre ayrı bir kategoride değerlendirilmiştir (Özkan ve Purutçuoğlu, 2011). UNICEF 2020 yılı Dünya Çocukların Durumu Raporuna göre; günde 1,90 doların altında gelire 356 milyon çocuk aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Satın alma gücü göstergesine göre günlük 3,20 dolar yoksulluk sınırı altında yaşayan çocuk sayısı 841 milyon, günlük 5,50 dolar yoksulluk sınırı altında yaşayan çocuk sayısı ise 1,2 milyardır (UNICEF, 2023). Yoksulluk, sadece yeterli gelire sahip olamama durumu değildir. Eğitim, gıda, su, sanitasyon (temiz içme suyu, atık su ve kanalizasyonun yeterli arıtımı) gibi yoksunlukları da içerir. Rapora göre, 644 milyon çocuk çok boyutlu yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bu çocuklar hayatlarını idame ettirebilmek için gerekli olan temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksundur (Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 2021). 2020 yılında başlayan COVID-19 salgınıyla çok boyutlu çocuk yoksulluğu sayısına yaklaşık 100 milyon çocuk daha eklenmiştir (Karadeniz, 2022). Bu durum kriz zamanlarında yoksulluk ve dışlanma riskinin artışına kanıt niteliğindedir. OECD ülkelerinde yaşayan her 10 çocuktan biri de yoksulluk içindedir (ILO, 2021).

Çocukların karşı karşıya kaldığı; fiziksel ve zihinsel gelişimlerini engelleyen bunun gibi sosyal sorunlar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sorun olarak kabul edilmekte ve varlığını devam ettirmektedir. Türkiye’deki çocuk işçiliğinin mevcut durumuna bakıldığında dünyayla benzer şekilde, çocuk yaşta çalıştırılan çocuk sayısının arttığı söylenebilir. TÜİK verilerine göre Türkiye’de ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuk sayısı 720.000’dir. Çocukların ekonomik faaliyetlere katılma nedenlerinde ilk sırada ekonomik yoksunluk ve hane gelirine katkıda bulunmak yer almaktadır (ILO, 2023). İlegal yollarla ve informal sektörlerde çalıştırılan çocuk sayısı, Türkiye’de bu sorunun büyümesine yol açmaktadır. Türkiye’de yasal olmayan yollarla çalıştırılan çocuk sayılarının çalıştırılan çocukların %80’ini oluşturduğu bilinmektedir (TÜİK, 2022). Öte yandan 2022 yılı istatistiklerine göre

Türkiye’de yoksulluk oranı %32,6’dır ve çocuklar bu oranın %42,7’sini içererek en büyük yoksul grup olarak raporlanmaktadır (TÜİK, 2023).

Araştırmanın Problemi

Yoksul ve çocuk yaşta çalıştırılan çocukların içinde buldukları koşullar nedeniyle sağlıklarını kaybetmeleri, çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorununu çok daha katmanlı bir sorun alanı haline getirmektedir. Bu noktada ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları (STK) dezavantajlı olan çocukların hak savunuculuğunu üstlenip iyilik hallerini artırabilen ve onları güçlendirerek kendi kendilerine yetebilen bireyler olmaları hususunda destekleyen önemli aktörlerdir.

İnsanlar yararına çalışan STK’ların nihai amaçları farklı olsa da hemen hepsi temel olarak insani yaşam koşullarının ve insanların iyilik hallerinin artırılmasını amaçlamaktadır. Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında çalışan ulusal ve uluslararası STK’ların da, çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği ile mücadelede önemli etkileri bulunmaktadır. Günümüzde çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğine ilişkin farkındalık ve mücadele çalışmalarının artmış olmasına karşın sorunun kökten çözümüne ilişkin yeterli gelişme olmaması bu konunun hala önemli bir problem olduğunu göstermektedir. Böylesi katmanlı bir sosyal sorunun çözümünde ise devletin tek başına mücadele aktörü olması pek çok zaman mümkün olamamaktadır. Bu nedenle çocuk yoksulluğu ve sorunu ile mücadele hususunda STK’ların da aktör olarak süreçte yer alması ve çocuk yoksulluğu ile çocuk yaşta çalıştırılan çocuklara ilişkin görüş ve önerilerinin öğrenilmesi gerekmektedir.

Dönüşen yönetim anlayışı ve neoliberal politikaların etkisiyle günümüzde sosyal sorunlarla mücadele hususunda devlet ile birlikte yükü göğüsleyen özel kurumların ve STK’ların çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanındaki katkıları yadsınamaz. STK’lar toplumu ilgilendiren birçok alanda olduğu gibi çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında da önemli çalışmalar yapmaktadırlar. Türkiye’de çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında faaliyetler üreten bazı STK’lar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları:

- Çocuk Vakfı
- Kalben Vakfı
- Hayata Destek Derneği
- Hümanist Büro Derneği

- Pikolo Derneği
- Türkiye Kızılay Derneğidir.

Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorununun her geçen gün artması ve yönetim anlayışındaki değişimin etkisiyle de devlet, çeşitli STK'lara destek vererek çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunu ile mücadelede farklı paydaşlarla işbirliği yapmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de çocuk yoksulluğu ve çocuk yaşta çalıştırılan çocuklarla çalışan STK'ların bu soruna ilişkin önemli çalışmaları bulunmaktadır (Gözübüyük Taner, 2010; Talas, 2011; Buz ve Ayyıldız, 2019; Sezik, 2019). Ancak literatür incelendiğinde; uzun yıllar egemen olan merkezi yönetim anlayışındaki dönüşümün yeni olması ve STK'ların sosyal sorunların çözümü noktasındaki rolünün dönüşümünün yakın geçmişe dayanması nedeniyle bu alanda hizmet veren STK'ların çocuk yaşta çalıştırılan çocuklara ilişkin hizmetlerini, değerlendirmelerini ve önerilerini içeren güncel araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın literatürdeki bu açığı kapatma yönünde katkı vereceği ve çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunları ile mücadeleye yönelik bir bakış açısı kazandıracakı düşünölmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında bu araştırmanın konusu ve problemi; çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında çalışan STK'ların çocuk yoksulluğunu ve çocuk işçiliğini önlemedeki rolünün ve bu sorunların çözümüne ilişkin görüş ve önerilerinin öğrenilmesinin gerekli görülmesi ve literatürde bu konuya ilişkin güncel araştırmaların sınırlı sayıda olduğunun fark edilmesidir.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Günümüzde daha çok çocuğun temel haklarına erişememesiyle ele alınan yoksulluk, tek başına gelir-tüketim meselesinin ötesinde, farklı yoksunluk türleri ile birlikte ve çocuk odaklı politikalar ekseninde değerlendirilmesi gereken bir sorundur. Roelen ve Notten'in Çocuk Yoksulluğunun Belirtileri (2011) adlı çalışmasında, yoksulluğun sadece parasal boyutları ile ilişkilendirilmesinin yetersiz ve sınırlı bir görüş olduğu belirtilmektedir. Yoksulluk sadece gıda sepetini doldurma kapasitesiyle ilgili olmadığı gibi, erişimde eksiklik ve çeşitli alanlardan dışlanma süreçlerini de içermektedir (Kahraman ve Sallan Gül, 2015). Türkiye yoksulluk literatüründe yapılan çalışmalarda genellikle yoksulluk yetişkinler ve hanelerin ekonomik yoksunlukları ve deneyimleri üzerinden temellendirilen bir sorun alanı olarak ele alınırken, özellikle çocuklar arka planda kalmakta ya da gündeme

gelmemektedir (Kahraman ve Sallan Gül, 2015). Bu araştırmanın özgün yanı yoksulluk sorununu çocuklar özelinde incelemesi ve bu sorunla mücadelede söz sahibi STK'ların görüşlerinin ortaya konulmasıdır.

Çocuk yoksulluğu ve çocuk yaşta çalıştırılmanın çocuklar üzerinde yarattığı biyopsikososyal sorunları ortaya koymak ve bu sorunun çözümünde STK'ların rollerini, görüşlerini ve önerilerini öğrenmek sorunun çözümünde önemli bir etkidir. Bu bilgiden hareketle bu araştırmanın genel amacı; çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında çalışan STK'ların çocuk işçiliğini ve çocuk yoksulluğunu önlemedeki rolünün ve sorunun çözümüne ilişkin görüş ve önerilerinin öğrenilmesidir. Bu genel amaç kapsamında aşağıdaki alt amaçlara ulaşılması hedeflenmektedir:

- Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında hizmet veren STK'ların çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin nedenleri konusundaki görüşleri nelerdir?
- Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında hizmet veren STK'ların çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin sonuçları konusundaki görüşleri nelerdir?
- Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında hizmet veren STK'ların çocuklara, çocukların ailelerine ve çevrelerine ve topluma yönelik hizmetleri nelerdir?
- Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında hizmet veren STK'ların çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunu ile mücadele konusunda karşılaştıkları güçlükler nelerdir?
- Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında hizmet veren STK'ların çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunu ile mücadele konusunda önerileri nelerdir?

Yöntem

Nitel araştırma yorumlayıcı bir yaklaşım çerçevesinde bir sorunu derinlemesine incelemeyi gerektiren bir araştırma türüdür (Baltacı, 2019). Daha önce bu konuda yapılan araştırmaların sınırlı sayıda olması, konuya dair derinlemesine bilgi edinme ihtiyacı ve literatürde konuya dair bilgi eksikliğinin olması bu araştırmanın nitel araştırma yöntemi ile yapılma gerekçelerini oluşturmaktadır. Bu çalışmada STK çalışanlarının çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği konusundaki

bakış açısı ve deneyimleri ele aldığından bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenoloji filozof Edmund Husserl'in yirminci yüzyıldaki çalışmalarından doğmuştur (Öktem, 2015; Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020). Fenomenoloji, insanların belirli bir fenomen veya kavram ile ilgili anlayışlarını, duygularını, bakış açılarını ve algılarını ifade etmelerini sağlayan bir yaklaşım ve bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020). Fenomenoloji farkında olduğumuz ancak ayrıntılı bir şekilde göremediğimiz olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimsek, 2016). Bu araştırma yönteminde veri toplama aracı derinlemesine görüşmelerdir (Yıldırım ve Şimsek, 2016). Bu araştırmanın fenomeni; ilgili alanlarda çalışan STK çalışanlarının konuya ilişkin deneyimleri ve görüşleridir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Bu çalışmada STK'ların çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanındaki görüşlerini almak amaçlanmıştır. Süre kısıtlılığı ve ulaşılabilirlik açısından yalnızca iki kurum belirlenmiş olup araştırma verileri Pikolo Derneği ve Türkiye Kızılay Derneği çatısı altında çalışan öznelere gerçekleştirilmiştir. Bu kurumların seçiminde, araştırmacıların ilgili kurumlarla irtibat halinde olması bir kriter olarak belirlenmiştir.

Araştırma özneleri seçilirken çalışmanın problemi ve amacından hareketle içerme kriteri olarak şu kriterler temel alınmıştır:

- Hali hazırda Pikolo ve Türkiye Kızılay Dernekleri'nde çalışan,
- Çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu konusunda bilgi ve deneyim sahibi olan,
- Araştırmaya katılmayı kabul eden öznelere bu araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada öznelere ulaşırken zengin veri elde edilebilecek kişi ve kritik durumlara odaklanan ve evreni, bu kişi ve kritik durumları takip ederek oluşturan 'kartopu örnekleme' yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örnekleme yöntemi, evreni oluşturan birimlere erişimin zor olduğu durumlarda kullanılan bir yöntemdir (Baltacı, 2018). Bu yöntemde araştırmanın konusu ile ilgili bilgi sahibi olan bir bireyle temas kurulur, bu bireyin aracılığı ile diğer kişi ile görüşüp zincirleme olarak örneklem oluşturulur. Belirlenen ilk birey, örnekleme giren birinci

birim, yönlendirdiği kişi ikinci birimdir. Bu süreç n hacimli örneklem oluşup veri doyunluğuna ulaşılncaya kadar devam eder (Kılıç, 2013). Bu araştırma kapsamında da araştırmaya dahil edilen ilk araştırma öznesi araştırmacıların ilk etapta bağlantı kurabildiği ve uzun yıllardır bu alanda çalışan, deneyimli bir STK çalışanı olmuştur. Bu STK çalışanı ile iletişime geçilmiş ve sonrasında onun yönlendirmeleri ve bağlantı kurma konusundaki desteği ile ikinci özneye ulaşılmıştır. Bu şekilde devam eden süreç içerisinde toplamda 25 STK çalışanı ile görüşülmüştür ve veriler kendini tekrar etmeye başladığında doyunluğa ulaşıldığı düşünülerek görüşmeler sonlandırılmıştır. Görüşmelerin her biri yaklaşık olarak 40-50 dakika sürmüştür. Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olup katılımcılara görüşmeden önce bilgilendirilmiş onam formu doldurtulmuştur. Görüşmeler katılımcılar ile yüz yüze ve katılımcıların uygun bulduğu sessiz ve sakin ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Ayrıca görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Katılımcılara takma isimler verilmiş ve araştırma sırasında ve sonrasında kimlik bilgileri hiçbir şekilde açıklanmamıştır.

Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmada kullanılan veri toplama araçları; görüşmeler, gözlemler ve belgelerdir. Derinlemesine görüşme; araştırmacının amaçlarına uygun bilgi toplamaya çalışan araştırmacıyla görüşülen kişi arasında soru sorma ve yanıtlamaya dayalı etkileşimli bir iletişim sürecidir ve nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama araçlarından birisidir. Bu araştırmada katılımcılarla yüz yüze görüşmeler gerçekleşmiş ve görüşmelerin ses kayıtları yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Görüşmeler esnasında katılımcıların derinlemesine yanıtlar vermesi için ek sorular sorulmasına olanak sağlanarak, görüşme formunda yer almayan ancak önemli olan farklı konulara da değinme fırsatı yakalanmıştır.

Görüşme Formu

Çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu ile mücadelede STK'ların rolünü araştıran bu çalışmada araştırmacılar tarafından oluşturulan görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; sosyodemografik bilgi formu ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formudur. Sosyodemografik bilgi formu; katılımcıların sosyodemografik ve mesleki bilgilerini içermektedir. Yarı yapılandırılmış derinlemesine

görüşme formu ise katılımcıların çocuk işçiliği ve yoksulluğu alanındaki görüşlerini, değerlendirmelerini ve bu sorunlarla mücadele konusundaki çalışmalarını, karşılaştıkları güçlükleri ve önerilerini öğrenmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Etik İzinler

Araştırmanın veri toplama aşamasına geçmeden önce araştırmacılar; başvuru dosyasıyla Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'na başvuru yapmıştır. Komisyona sunulan bilgilendirilmiş onam formunda (gönüllü katılım formu); katılımcıların araştırmanın herhangi bir aşamasında hiçbir yaptırım uygulanmaksızın araştırmadan çekilme haklarını kullanabilecekleri bilgisi yer almıştır. Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan onay alındıktan sonra alana çıkarak veriler toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel verilerinin analizi aşamasında; araştırma öznelere ile yapılan derinlemesine görüşmelerin ses kayıtları ve gözlem notlarından yararlanılmıştır. Nitel verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmış ve veriler araştırmacı tarafından defalarca okunarak kodlanarak kavramsallaştırılmıştır. Kodlardan hareketle kategoriler, ana temalar ve alt temalar oluşturularak analiz gerçekleştirilir. Verilerin analizinde araştırmacıların daha önce eğitimini aldığı MAXQDA 2018 nitel veri analiz programı kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analiz sürecinin her aşamasında katılımcı gizliliği korunmuş ve katılımcılara takma isimler verilmiştir.

Bulgular

Araştırma Öznelere İlişkin Sosyodemografik Bulgular

Araştırma kapsamında çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanında hizmet veren STK'larda çalışan toplam 25 özne ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Öznelere ait sosyodemografik bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Araştırma Öznelerine İlişkin Sosyodemografik Bulgular

Takma İsimler	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Meslek	Çalışılan Kurum	Kurumdaki Deneyim Süresi	Çocuk Alanındaki Çalışma Süresi
Akasya	33	Kadın	Bekâr	Niall departmanında sorumlu	Pikolo Derneği	6 yıl	6 yıl
Açelya	22	Erkek	Bekâr	Sosyal hizmet uzmanı	Pikolo Derneği	3 ay	5 ay
Begonvil	30	Kadın	Bekâr	Sosyal hizmet uzmanı	Kızılay	5 yıl	7 yıl
Defne	34	Erkek	Bekâr	İzleme ve değerlendirme sorumlusu	Pikolo Derneği	1 yıl	1 yıl
Devetabanı	29	Kadın	Bekâr	Proje asistanı	Pikolo Derneği	9 ay	9 ay
Fesleğen	29	Erkek	Evli	Eğitmen	Kızılay	3,5 yıl	3 yıl
Gardenya	29	Kadın	Bekâr	Sosyolog	Kızılay	4,5 yıl	5 yıl
Gelincik	31	Kadın	Bekâr	Çocuk ve gençlik çalışanı	Kızılay	4 yıl	4 yıl
Gül	32	Erkek	Evli	Sınıf öğretmeni	Pikolo Derneği	6 yıl	6 yıl
Hanımeli	33	Erkek	Nişanlı	Saha personeli	Pikolo Derneği	3 yıl	3 yıl
Hüsnüyusuf	25	Kadın	Bekar	Sosyal hizmet uzmanı	Pikolo Derneği	6 ay	6 ay
Kadife	31	Kadın	Bekar	Öğretmen	Kızılay	7 yıl	7 yıl
Kaktüs	26	Erkek	Bekar	Sosyal hizmet uzmanı	Kızılay	15 ay	15 ay
Karanfil	33	Kadın	Evli	Sosyal hizmet uzmanı	Kızılay	6 yıl	2 yıl
Lale	28	Kadın	Bekar	Sosyal ekonomik güçlendirme asistanı	Kızılay	5 yıl	6 yıl
Leylak	26	Kadın	Evli	Sosyal hizmet uzmanı	Kızılay	1 yıl	1 yıl
Manolya	30	Kadın	Evli	Sosyal Hizmet uzmanı	Kızılay	5 yıl	5 yıl
Nilüfer	27	Kadın	Evli	Psikolojik danışman	Kızılay	4 yıl	2,5 yıl
Orkide	26	Kadın	Bekar	Psikolog	Pikolo Derneği	11 ay	16 ay

Papatya	34	Erkek	Evli	Öğretmen	Pikolo Derneği	2 yıl	2 yıl
Yasemin	25	Kadın	Bekar	Sosyal servisler uzmanı	Pikolo Derneği	1,5 yıl	1,5 yıl
Kasımpati	37	Erkek	Bekar	Gençlik çalışanı	Kızılay	8 yıl	8 yıl
Ateş	27	Erkek	Bekar	Sosyal hizmet uzmanı	Kızılay	4 yıl	4 yıl
Aslanağzı	24	Kadın	Bekar	İletişim ve teknoloji asistanı	Pikolo Derneği	4 ay	4 ay
Akşamsefası	27	Kadın	Bekar	Sosyal hizmet uzmanı	Pikolo Derneği	8 ay	8 ay

Bu çalışmaya Pikolo Derneğinden 12, Kızılay'dan 13 çalışan katılmıştır. Derinlemesine görüşme yapılan 25 katılımcı 22-34 yaş aralığındadır. Katılımcıların yaş ortalaması 29,12'dir. Kadınlar katılımcıların %64'ünü, erkekler ise %36'sını oluşturmaktadır. Meslek dağılımlarına göre katılımcıların 9'u sosyal hizmet uzmanı, 3'ü öğretmen, 2'si çocuk ve gençlik çalışanı, 2'si psikolog, 1'i Niall departmanı sorumlusu, 1'i izleme ve değerlendirme sorumlusu, 1'i eğitmen, 1'i sosyolog, 1'i saha personeli, 1'i sosyal ekonomik güçlendirme asistanı, 1'i sosyal servisler uzmanı ve 1'i iletişim ve teknoloji asistanıdır. Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanındaki deneyim süreleri ise 9 ay ile 8 yıl arasında değişmektedir.

STK Çalışanlarının Çocuk İşçiliği ve Çocuk Yoksulluğuna İlişkin Temel Değerlendirmelerine Yönelik Bulgular

Çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğunun tanımlanmasına ilişkin yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu kavramlarını ayrı ayrı tanımlamak konusunda zorlandıkları gözlemlenmiştir. Türk Kızılay ve Pikolo Derneği çalışanları çocuk işçiliğini, 18 yaşın altındaki çocukların maddi kazanç elde etmek amacı ile emeğinin sömürülmesi ve çocukların ihmal edilmesi olarak tanımlarken çocuk yoksulluğunu da çocuk işçiliğinin bir sonucu olarak tanımladıkları görülmüştür.

24

Çocuk ve
Medeniyet
2023

"Ben çocuk işçiliğinin şöyle tanımlıyorum, bu bir çocuk ihmalidir. Yani çocuk üzerinden bir ekonomik sömürüdür. Çocuğun aslında özellikle bir yaşamından, hayatından bir eksiklik olarak başlaması demektir aslında benim için." (Açelya, 22, Kızılay, SHU).

Yasemin Özkan, Ecem Naz Nazher, Burcu Başpınar, Gizem Bayrak, Sevim Nur Çetin, Hatice Dede, Elif Karakula, Hamide Tavus

“Yani çocuk yoksulluğu zaten sonucu çocuk işçiliği oluyor. Eğer çocuk zaten maddi durumu iyi olursa niye zaten işe gitsin ki?” (Gelincik, 31, Kızılay, Çocuk ve Gençlik Çalışanı).

Araştırmanın bulgularından hareketle 5 ana temaya ve her ana temanın altında alt temalara ulaşılmıştır. Ana ve alt temalara ilişkin bilgiler Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2: Ana Tema – Alt Tema Tablosu

Ana Tema 1: STK Çalışanlarının Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliğinin Sebeplerine İlişkin Değerlendirmelerini İçeren Bulgular	Ana Tema 2: STK Çalışanlarının Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliğinin Yol Açtığı Problemlere İlişkin Değerlendirmelerini İçeren Bulgular	Ana Tema 3: STK Çalışanlarının Bu Alanlardaki Faaliyetlerine İlişkin Bulgular	Ana Tema 4: STK Çalışanlarının Karşılaştıkları Güçlüklere İlişkin Bulgular	Ana Tema 5: STK Çalışanlarının Çocuk İşçiliği ve Yoksulluğu Sorununun Çözümüne İlişkin Önerileri
Alt Tema 1.1. Ekonomik Sebepler	Alt Tema 2.1. Eğitim Sisteminin Dışında Kalmak	Alt Tema 3.1. Çocuklara Yönelik Faaliyetler	Alt Tema 4.1. Ailelerin Yoksulluğu İle Alakalı Güçlükler	Alt Tema 5.1. Eğitim Sisteminin İyileştirilmesi ve Kapsayıcı Hale Getirilmesi
Alt Tema 1.2: Eğitim Sistemindeki Sorunlar	Alt Tema 2.2. Çocuk İhmal ve İstismarı	Alt Tema 3.2. Ailelere Yönelik Faaliyetler	Alt Tema 4.2. Ailelerin Çocuk İşçiliğini Normal Karşılama	Alt Tema 5.2. Ailelerin Bilinçlendirilmesi
Alt Tema 1.3: Ailelerin Bilinçli Olmaması ve Toplumsal Farkındalığının Düşük Olması	Alt Tema 2.3. Kronik Yoksulluk Alt Tema 2.4. Suça Sürüklenme	Alt Tema 3.3. Topluma Yönelik Faaliyetler	Alt Tema 4.3. Yürürlükte Olan Mevzuatların Uygulamada Karşılığının Olmaması	Alt Tema 5.3. Ekonomik Destek Verilmesi

STK Çalışanlarının Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliğinin Sebeplerine İlişkin Değerlendirmelerini İçeren Bulgular

Çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanında çalışan STK çalışanlarıyla yapılan görüşmeler neticesinde; çocuk işçiliğine ve çocuk yoksulluğuna çeşitli etmenlerin sebep olduğu görülmüştür. Bu etmenler arasında ekonomik sebepler, eğitim sistemindeki sorunlar, ailelerin konuya dair

farkındalıkların düşük olması ve toplumun farkındalığının düşük olması sayılabilir.

Ekonomik Sebepler

Çocuk işçiliği ve yoksulluğu sorunun en temel sebeplerinden biri kuşkusuz sosyoekonomik koşullardır. STK çalışanları ile yapılan görüşmeler neticesinde de çocuk yoksulluğu ve işçiliğine yol açan nedenlerin başında ekonomik koşulların elverişsiz olması gelmektedir.

“Kesinlikle ekonomik yani en temel sorunu Türkiye’de bu.” (Akasya, 33, Pikolo, Niall Sorumlusu).

“Birçok sebep olabilir. Ailenin ekonomik durumu en önemli etken mesela.” (Begonvil, 30, Kızılay, SHU).

“Evet, çok genel bir konu aslında eee Türkiye’de çocuk işçiliğinin sebeplerine önce bakacak olursak bence birinci sırada ekonomi gelir.” (Gül, 32, Pikolo, Sınıf Öğretmeni).

“...eee sosyoekonomik yönden maddi sıkıntılar yaşamaları sebebiyle de aileler çocuklarını çalıştırabiliyor.” (Karanfil, 33, Kızılay, SHU).

Eğitim Sistemindeki Sorunlar

Çocuk işçiliği ve yoksulluğu, çocukların erken yaşta eğitim hayatından kopmasına da yol açtığından ciddi bir meseledir ve eğitim sistemindeki sorunlar çocuk yoksulluğu konusunda hem sebep hem de sonuç olarak nitelendirilebilir. Yapılan görüşmeler sonucunda STK çalışanlarının da çocuk işçiliği ve yoksulluğuna yol açan etkenlerden birini eğitim sistemindeki sorunlar olarak nitelendirdiği görülmüştür.

“...eğitim seviyesinin olmaması, çocuğun eğitimden uzak durması, çocuğa hani geleceğiyle alakalı bir alanın verilmemesi...” (Begonvil, 30, Kızılay, SHU).

“Eğitimin tüm çocuklara yönelik olamaması, eğitimdeki erişim sorunu. Herkes eğitime erişemiyor.” (Gül, 32, Pikolo, Sınıf Öğretmeni).

Ailelerin Bilinçli Olmaması ve Toplumsal Farkındalığının Düşük Olması

Çocuğun pek çok bilgiyi ilk öğrendiği yer olan ailenin çocuk işçiliği ve yoksulluğu konularında farkındalıklarının düşük olması, yaşanan çevrenin, kültürün çocuk işçiliğini destekleyebilmesi gibi nedenler de çocuk işçiliğine ve yoksulluğuna yol açabilmektedir. Bu çalışmada da STK çalışanları ailelerin bilinçsiz olması ve bu soruna ilişkin toplumsal

farkındalığın düşük olması gibi nedenleri çocuk işçiliği ve yoksulluğunu sorununun sebepleri arasında değerlendirmişlerdir.

“...açıkçası bunun daha bir sosyolojik bir arka planının olduğunu düşünüyorum ve de işte kültürel kodları da çok önemli işte çocuğun çalışmasının hayatı öğrenmesi kendi hayatını kazanabilmesi gibi böyle algılarda olduğu için toplumda o nedenden ötürü yaygın olduğunu düşünüyorum. Sebeplerinden en önemlilerinin bunlar olduğunu düşünüyorum.” (Devetabanı, 29, Pikolo, Proje Asistanı).

“...çocuk haklarının kısıtlanmış olması, çocuğun kendi haklarının farkında olmaması, toplumsal bir bilinç yok maalesef. Makro düzeyde toplumsal çalışmaların yeterli düzeyde yapılmaması da bir neden.” (Begonvil,30, Kızılay, SHU).

“Ailenin ve toplumun genel eğitim düzeyi hence pek çok sebepler var ama bunlar en temelleri daha toplumsal bir şey olduğunu düşünüyorum.” (Devetabanı, 29, Pikolo, Proje Asistanı).

Bazı katılımcılar ise gelecek kaygısının ve gelecekte iyi bir meslek sahibi olunabileceğine inanılmamasının da çocuk işçiliği ve yoksulluğuna yol açabileceğini ifade etmişlerdir.

“Ben hep tabii ki gelecek kaygısı yani okusam da hiçbir şey olmayacak algısı.” (Kadife, 31, Kızılay, Öğretmen).

STK Çalışanlarının Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliğinin Yol Açtığı Problemlere İlişkin Değerlendirmelerini İçeren Bulgular

Çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanında çalışan STK'lar ile yapılan görüşmeler kapsamında çocuk işçiliğinin yol açtığı problemler; eğitim sisteminin dışında kalmak, çocukların ihmal ve istismara uğraması ve haklarına ulaşamaması, kronik yoksulluk ve suça sürüklenmeyle birlikte madde kullanımına yönelme gibi problemler yaşamak olduğu sonucuna varılmıştır.

Eğitim Sisteminin Dışında Kalmak

Çocuk işçiliği ve yoksulluğunun yol açtığı problemlerden biri çocukların eğitim hayatından uzak kalması ve buna bağlı gelişen durumlardır. Eğitim sisteminin dışında kalmak, beraberinde pek çok sorunu getirmektedir. Araştırmaya katılan STK çalışanları da benzer şekilde çocuk işçiliği ve yoksulluğunun yol açtığı problemlerden birini, çocukların okul terki olarak ifade etmişlerdir.

“Aslında bu tamamen çekirdek olarak çocuğa sonra genel baktığımızda topluma bir zararı olan kısım. İlk başta eğitimden uzak kalıyor, yaşatlarından uzak kalıyor, sosyallikten uzak kalıyor ve bir bağlantısı eğer hayata karışma noktasında, okul ortamından ya da toplumsallaşabileceği, ulaşabileceği bir noktadan uzak kaldığından aslında çocuk, direkt bir ülkenin geleceğini belirliyorsun. Eğitim düzeyini düştüğünde aileden getirdiğin şeyleri tekrar etmek zorunda kalıyorsun. Bu küçük çapta kişisel, büyük çapta da toplumsal refahın yavaşlamasına sebep olan bir durum.” (Akasya, 33, Pikolo, Niall Sorumlusu).

Çocuk İhmal ve İstismarı

ILO-IPEC (2021), çocuk işçiliği kavramını çocuğun sömürülmesi, sağlık, güvenlik ve eğitim hakkının elinden alınması olarak tanımlamaktadır. Kuşkusuz çocukların okuldan koparılması ve sağlıksız koşullar altında çalışmak durumunda bırakılması çocuğun gelişimini olumsuz etkilemekte ve böylece çocuk ihmal ve istismarına yol açmaktadır. Araştırma katılımcıları da çocukların çalıştırılmasının bir çocuk ihmal ve istismarı türü olduğunu belirtmiştir.

“Çocuk için yol açtığı problemler, bir çocuk işçiliği meydana geldiği zaman bu çocuğun bir ihmali söz konusu. Bu ihmal istismara da gidebiliyor. Çocuğun hakkının, emeğinin sömürüsü demek.” (Begonvil,30, Kızılay, SHU).

Çocuklar çalıştırılırken sağlıksız koşullar altında çalıştırılmakta ve bu da sağlıklarının bozulmasına ve gelişimlerinin geri kalmasına yol açabilmektedir.

“...yetersiz beslenme ve bunların sonucu olarak da; erken yaşta ölüm, ciddi anlamda sağlık sorunları yaşıyorlar.” (Defne, 34, Pikolo, İzleme ve Değerlendirme Sorumlusu).

Kronik Yoksulluk

Okul terki ve çocukların eğitim sisteminin dışında kalması uzun vadede nitelikli meslek sahibi olmalarının da önünde engeller oluşturmaktadır. Eğitimin dışında kalan ve nitelikli meslek sahibi olamayan çocuklar ara eleman olarak çalışmak durumunda kalmakta ve bu durum uzun vadede yoksulluğa yol açmaktadır. Nitekim bu çocukların genelinin aileleri de yoksulluk döngüsü içinde olduğundan kronik yoksulluk kaçınılmaz hale gelmektedir.

Araştırma katılımcıları da çocuk işçiliğinin kronik yoksulluğa yol açtığını belirtmiştir.

“Yani biraz önce bahsettiğimiz gibi işte kronik fakirlik döngüsü, kronik çocuk işçiliği döngüsü bunlardan bir tanesi sebep oldu. En büyük sonuçlardan bir tanesi eee bir şekilde çocuk işçiliğini bir kısır döngünün içerisine sokulması.” (Defne, 34, Pikolo, İzleme ve Değerlendirme Sorumlusu).

Suçta Sürüklenme

Çocuk işçiliği ve yoksulluğunun yol açtığı en önemli problemlerden biri de çocukların suçla tanışması, suçta sürüklenmesi veya suçu normalleştirmesidir. Çocuk yaşta çalışılan ortamlar çocukların gelişimine uygun olmadığından kötü alışkanlıklarla karşı karşıya kalmaları mümkün olabilmektedir. Bunun sonucunda ise bağımlılık yapıcı maddelere başlama ya da suçta sürüklenme söz konusu olabilmektedir. Araştırma katılımcılarından bazıları böyle deneyimlerle de karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

“Bu problemler meydana geldiği zaman da ne oluyor? Bu çocuk işte suçta sürüklenabiliyor. Uyuşturucuyla, madde bağımlılığına yani arkadaş çevresini, çevrenin getirdiği sokağın olası riskleriyle karşı karşıya gelebiliyor ve bu da birçok çocukta probleme neden oluyor. İleriki sürecinde yaşam kalitesi ekonomik olarak da işte geleceğinin garanti altına alamıyor refahını. Kendisi bir ebeveyn olarak da hani yaşamış olduğu, çocuk işçiliğini biraz daha kültürel açıdan bakmaya çalışıyor ve bunun da geleneksel anlayışın sürdürülebilir kılınmasında ileriki bu seferde nesillere de olumsuz etki bırakacak, çünkü onun için bu bir normalleşecek.” (Begonvil, 30, Kızılay, SHU).

Çocuk İşçiliği ve Çocuk Yoksulluğu Alanında Çalışan STK’ların Bu Alanlardaki Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanında çalışan Kızılay ve Pikolo Derneği’nin bu alanlarda yaptıkları çalışmalara ilişkin bulgular üç grupta ele alınmaktadır: Çocuklara yönelik faaliyetler, ailelere yönelik faaliyetler, topluma yönelik faaliyetler.

29

Çocuk ve
Medeniyet
2023

Çocuklara Yönelik Faaliyetler

Kızılay ve Pikolo Derneği çalışanları ile yapılan görüşmelerde çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanında çocuğa yönelik yapılan yardımların

nakdi yardımdan çok aynı yardımlar olduğu tespit edilmiştir. Çünkü yapılacak nakdi yardımların bireyleri daha fazla çocuk yapmaya teşvik edebileceği düşünülmektedir.

“...Nakdi yardım yok yani parasal direk parasal yardım sağlayamıyoruz. Çünkü bu şunu doğuruyor; Siz çocuğu olan veya çocuğu çalışan bir aileye çalışmasın diye para verirsiniz bir sonraki gelecek unsur o çocuk o ailenin daha fazla çocuk yapması demek. Yani siz her çocuk başına para verirsiniz aile çocuk yapmaya başlar. Bu sefer biz ne yapıyoruz. Biz para yardımı sağlayamıyoruz. Bu aile çalışıyor para kazanıyor ve bunun sonucunda ne yapıyor ne alıyor gıda tamam gıda konusunda destek veriyoruz. Kıyafet çocuğun özellikle halinin iyi olması için özellikle çocuk kıyafetleri çocuk ayakkabısı veya çocuğun eğitimi kanalize olması adına kırtasiye kitleri dağıtımı sağlıyoruz...” (Papatya, 34, Pikolo, Öğretmen).

Her iki kurum da destekleyici faaliyetler sürdürmektedir. Bu kapsamda çocuğa yapılan yardımlar; üniforma, kırtasiye, çanta, eşofman, ayakkabı, yemek ve ulaşım destekleridir.

“...Mevsimlik tarım işçisi ailelere ve onların çocuklarına işte yine eğitimlerine yönelik üniforma desteği, kırtasiye desteği sunuyoruz. Bu şekilde bir nebze de olsa bu ihtiyaçları gidermeye çalışıyoruz. Hani çocuğun okula devam edememe sebebi servisle ilgili bir problemse ulaşım sağlayamıyorsa ulaşımını sağlıyoruz. Eğitim materyali ile ilgili bir eksiklik varsa o konuda destek sunuyoruz bu şekilde.” (Devebatanı, 29, Pikolo, Proje Asistanı).

“...Yoksul çocukların eğitim üniforma kırtasiye gibi destekleri sağlıyor...” (Leylak, 26, Kızılay, SHU).

Ayrıca çocukların eğitim takibini yaparak çocukları eğitime yönlendirme ve okullaştırma oranını arttırmak için seminerler, geziler düzenlendiği anlaşılmıştır.

“...Örneğin biz yüzde yetmişi yaptığımız işin bu çocukları bulup tarım işinde ya da başka bir işte çalışıyor mu? Bunun takibini yapıp sonrasında okullaştırmaya çalışmak.” (Akasya, 33, Pikolo, Niall sorumlusu).

“...Üniversite gezileri yapabiliyoruz. Çocuklara üniversitenin ne olduğunu üniversiteye giderse nerelere gidebileceğini anlayabiliyoruz... Amacımız şu: çocukları içine hapsediği o cam fanus hayatından dışarıya çıkarabilmek. Bir önceki söylediğim hani çocuk çevresinde hep bunu gördüğü için bunu normalmiş gibi algılıyor. Normallik kırmaya çalışıyoruz aslında. Dışarıda da bir dünya var bir çabalarsa gayret ederse o bulunduğu içinde bulunduğu

ortamdan çıkıp yeni gördü dünyaya da adapte olabilir noktasında bununla mücadele ediyoruz. Tabii eğitim alması konusunda çok ciddi çabalarımız var. Okul ulaştırma oranı konusunda bırakmıyoruz, pes etmiyoruz. Çocuğu tespit ettikten sonra okuluna kaydediyoruz...” (Orkide, 26, Pikolo, Psikolog).

Ailelere Yönelik Faaliyetler

STK’lar, çocukların eğitiminin yanı sıra aile eğitimi konusunda da faaliyetler göstermektedir (Kunduracı ve Yaralı, 2021). Çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu ile mücadelede STK’ların aileye yönelik yaptığı çalışmalara ilişkin yapılan görüşmelerde Kızılay ve Pikolo Derneği’nin farklı çalışmaları olduğu tespit edilmiştir. Pikolo Derneği çalışanları aileler ile çalışmalar yaparken daha çok aynı yardımlar yaptıklarını ancak gerekli durumlarda maddi yardımlar da yapıldığını ifade etmişlerdir. Yapılan yardımlar; gıda kolisi, hijyen kitleri, elektrik ve kira yardımlarıdır. Bu yardımlar ile hedeflenen amaç ise aile yaşam koşullarını iyileştirmektir.

“...Ailelerle ilgili dediğim gibi ailelerin yaşam koşulları iyileştirmeye çalışıyor yani konaklama alanlarına elektriğe erişim, sıcak suya erişim, hani normal suya erişim bu alanların temiz olması daha insani koşullarda yaşamaları sağlanmaya çalışılıyor...” (Akşam Sefası, 27, Pikolo, SHU).

“...Ailelerine yine farkındalık eğitimleri hijyen eğitimleri bir aile için dağıttığımız hijyen kolileri var ailenin bütün temizlik ihtiyacını giderilebileceği yine ailenin gıda ihtiyacını karşılaması için gıda kartları bu tarz dağıtımlar yapıyoruz...” (Gül, 32, Pikolo, Sınıf Öğretmeni).

Kızılay çalışanları ile yapılan görüşmelerde çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanında aileye yönelik yapılan çalışmaların ise Kızılay Kart, sosyo-ekonomik güçlenme programlarını içerdiği görülmüştür.

“...Ailelerin bu yoksulluğu ile alakalı ya da çocuk yoksulluğu ile alakalı en başta Kızılay kart desteği sağlanabiliyor...” (Ateş, 27, Kızılay, SHU).

“Şöyle yani şimdi aile bende eğer maddi imkânsızlık yani yoksullukla ilgili bir durum varsa aile üzerine yani baba işsiz mi anne iş bulabilecek düzeyde mi yani çalışmak istiyor mu işe yönlendirme konusunda anne ya da baba açık mı bu konuda da sosyo ekonomik güçlendirme birimiz var. Bu konuda daha çok onlardan destek alıyoruz...” (Nilüfer, 27, Kızılay, Psikolojik Danışman).

Ekonomik destek odaklı çalışmaların yanı sıra aile eğitimleri, ebeveyn seminerleri ve ihtiyaç durumunda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na yönlendirme çalışmaları da yapıldığı anlaşılmıştır.

“Çocuk yoksulluğu ile ilgili yine eğitimler yani eğitim içerikli bizimkisi. Ebeveyn seminerleri genellikle yapıyor. Çocuk ve aile seminerleri yapıyor burada. Ailelere öncelikle çocuk işçiliğinin yanlış olduğunu söylemeye çalışıyoruz. Eğitimin önemli olduğunu söylemeye çalışıyoruz. Bunun gibi bilgiler veriyoruz. Yani dediğim gibi ebeveyn seminerleri, çocuk aile seminerleri yapıyor genelde...” (Fesleğen, 29, Kızılay, Eğitimci).

“...Gerekli görüldüğünde üst yazıyla yine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na yönlendirme yapıyoruz ya da sosyal hizmet merkezlerine sosyoekonomik güçlendirme ve sosyoekonomik destek alabilmeleri adına sosyal hizmet merkezlerine yönlendiriyoruz.” (Leylak, 26, Kızılay, SHU).

Topluma Yönelik Faaliyetler

STK'lar sosyal refah, sosyal bütünleşme, gelir dağılımı ve sosyal koruma gibi amaçlarla faaliyetlerde bulunmaktadır. Çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu ile mücadelede STK'ların topluma yönelik yaptığı çalışmaların çocuğa ve aileye yönelik çalışmalara kıyasla daha sınırlı olduğu tespit edilmiştir (Yolcuoğlu, 2014). Yapılan görüşmelerde topluma yönelik çalışmaların her iki kurum içinde farkındalık arttırmak ve bilinçlendirmek odağında olduğu anlaşılmıştır.

“... Toplumda çocuk yoksulluğu sorunu ile mücadele konusunda verdiğimiz hizmetler yine farkındalık arttırmak ve bilgilendirme diyebiliriz.” (Manolya, 30, Kızılay, SHU).

Çocuk İşçiliği ve Çocuk Yoksulluğu Alanında Çalışan STK'ların Karşılaştıkları Güçlüklere İlişkin Bulgular

Kızılay ve Pikolo Derneği ile yapılan çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğuna yönelik çalışmalara ilişkin görüşmede çalışanların, ailelerin yoksul olması, ailelerin çocuk işçiliğini normal karşılaması ve mevzuattaki yürürlüklerin uygulamaya geçilmemesi ile alakalı güçlükler yaşadığı saptanmıştır.

Ailelerin Yoksulluğu ile Alakalı Güçlükler

Kızılay ve Pikolo Derneği çalışanları ile yapılan görüşmede, çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanında karşılaşılan güçlüklerden birinin yoksulluk olduğu görülmüştür. Çalışanlar, çocuk işçiliği ve yoksulluğuyla mücadelede ailelerin sosyoekonomik yetersizliklerinden kaynaklı güçlük yaşadıklarını ifade etmektedir.

“Kendi yaşadığım en büyük güçlük, yoksulluk. Yani şöyle ailelerin çoğu zaten hani çocuklarının orada olmasını istemiyor ya da kendileri de hani bu hayatı yaşamak istemiyorlar yani o durumdan çok da memnun değiller. Ama yoksullar ve çalışmaları gerekiyor.” (Akşamsefası, 27, Pikolo, SHU).

“Hanede çalışabilecek birisi yoksa o çocuğun çalışmasının önüne geçilmesi çok daha zor olabiliyor. Çünkü sağlanan eğitim yardımı onlar için yeterli olmayabiliyor.” (Ateş, 27, Kızılay, sosyal hizmet uzmanı).

“Aileyle konuştuğumuzda bize ben de çocuğumu çok okumasını isterim, bizim kaderimizi yaşamasını istemem ama bizim elimizden gelen bir şey yok. Maddi olarak desteklenebileceğimiz bir kısım yok yanıtını alıyoruz.” (Akasya, 30, Pikolo, niall departman sorumlusu).

Ailelerin Çocuk İşçiliğini Normal Karşılması

Kızılay ve Pikolo Derneği çalışanları ile yapılan görüşmelerde, çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanında karşılaşılan güçlüklerden bir diğerinin de ailelerin çocuk işçiliğini normal karşılması olduğu görülmüştür.

“Karşılaştığımız en büyük güçlük ailenin bunu çocuk işçiliği olarak görmeyip kendini buna zorunda gibi hissedip çocuğu çalıştırması...” (Gül, 32, Pikolo, sınıf öğretmeni).

“En büyük güçlük aileler, ebeveynler. Çünkü dediğim gibi hem biraz kültür açısından bir şey var. Hani ya ne olacak işte bir bahçeye gidiyoruz, biz de böyle büyüdük. Biz de çalışarak büyüdük, harçlığımı kazanıyor, okula gitmese de olur zaten.” (Orkide, 26, Pikolo, psikolog).

“Mücadele ederken beni en çok etkileyen şey bunu alışkanlık haline getirmeleri normalleştirmeleri daha doğrusu. Ben aileye çocuk hani 10 yaşındaki bir çocuğun çalışması çok adil değil bu çocuğun eğitime devam etmesi gerektiği denilince hani biz zaten yoksuluz. Para kazanmamız gerekiyor bu çocuk bana para getiriyor. Hani bunu kültürü haline getirmeleri işi zorlaştırıyor diyebilirim.” (Hüsniyusuf, 25, Pikolo, SHU).

Yürürlükte Olan Mevzuatların Uygulamada Karşılığının Olmaması

Kızılay ve Pikolo Derneği çalışanları ile yapılan görüşmelerde, çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanında karşılaşılan güçlüklerden bir diğeri de çocuk işçiliğine yönelik mevzuattaki kanunların teoride kalıp uygulamaya geçmemesi olarak ifade edilmiştir.

“...Çocuğu okula yollamalısın, neden? Çünkü bunu yapmadığında ben ne yapabilirim? Bir cevabı yok. Mevzuatta hence en büyük eksiklik bu ve benim

sunabileceğim tek şey hani gördüğümde de yapabileceğim tek şey o grubunda bir güvencesinin ve güvence altına alınması gerektiği.” (Akasya,30, Pikolo, niall departman sorumlusu)

“...Evet, istismarı bildirdiğimde gerçekten ciddi bir tepkiyle karşılaştım. Evet, erken yaşta evlilikle ilgili bildirdiğimde yarım saat, bir saat sonra polislin bana dönüp kızı aldığımız olaylarla karşılaştım. Farklı farklı bildirimlerde çıktısını almışken çocuk işçiliği noktasında çıktısını gerçekten görmedim, kamunun bu noktada net çıktısını görmedim.” (Lale, 28, Kızılay, sosyal ekonomik güçlendirme asistanı)

“...Bir kanunlar bunun bir cezası var ama bence kontrol noktasında çok zayıf hiçbir şekilde denetim yok. Denetim olmadığı için de insanları tedirgin edecek bir durum yok; çünkü insanlar biliyor ki hani var ama kimse görmüyor görmediği sürece de bir sorun yok gibi düşünülüyor.” (Akşamsefası, 27, Pikolo, SHU)

Çocuk İşçiliği ve Çocuk Yoksulluğu Alanında Çalışan STK’ların Çocuk İşçiliği ve Yoksulluğu Sorununun Çözümüne İlişkin Önerileri

Çocuk işçiliği ve yoksulluğu alanında çalışan STK’ların çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu sorununun çözümüne ilişkin önerileri 3 alt tema altında değerlendirilebilir: Eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve kapsayıcı hale getirilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesi ve yoksul ailelere ekonomik destek verilmesi bunlardır.

Eğitim Sisteminin İyileştirilmesi ve Kapsayıcı Hale Getirilmesi

Çocuk işçiliği ve yoksulluğu alanında çalışan STK’ların çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu sorununun çözümü konusundaki ilk önerileri eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve kapsayıcı hale getirilmesi olmuştur.

“Bu çocuklar eğitimi ve bu çocuklar okulu, bu çocuklar gerçekten sosyal hayatı görerek evet benim kaderim böyle olmamalı ya da bunu kötü bir şey olarak da değil bu çocuk biz ailelere de bunu söylüyoruz. Evet, başka işlerde yapabilir ama okuluna gitsin, haklarını bilsin, yaşam standartlarını bilsin ve bu noktadan sonra evet, ben mevsimlik tarım işinde ya da işte sanayide artık nerede çalışmak istiyorsa bizim burada kazandırmaya çalıştığımız şey de bu aslında. Öncelikle bunu kırabilecek nokta, eğitim, eğitimden uzak kalmamaları ve her şeyi görebilmeleri, kendi hakları adına bunları görebilmeleri.” (Akasya, Pikolo D., Niall Departman sorumlusu, 33).

“Çocuklar mümkün olduğunca eğitime yönlendirilmeli.” (Aslanagzi, Pikolo, İletişim ve Teknoloji Asistanı, 24).

“Yani bu çocuğun tekrar eğitime dâhil edilmesi gerektiği, yani yapılamıyorsa bile en azından çocuk yoksulluğundan kurtarabilmek için onu açköğretim gibi böyle çeşitli kanallara çok aileyi ve çocuğu yönlendirmek gerektiğine dair bilgiler verilmesi lazım.” (Fesleğen, Kızılay, Eğitimci, 29).

Ailelerin Bilinçlendirilmesi

STK’ların çocuk işçiliği ve yoksulluğu sorununun çözümü hakkındaki bir diğer önerisi, ailenin çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğunun getirdiği olumsuzluklar konusunda bilinçlendirilmesidir.

“Aileyi ve çocuğu yönlendirmek gerektiğine dair bilgiler verilmesi lazım.” (Fesleğen, Kızılay, Eğitimci, 29)

“Aile ne kadar kuvvetlenip bilinç kazanırsa çocuk da o derece gelişim ve nasıl diyelim? Ailenin değişiminden etkilenerek değişimini gösterecektir.” (Manolya, Kızılay, SHU, 30)

“Gerçekten işe ailelerle başlamak gerekiyor. Yani ebeveynlerle başlamak gerekiyor.” (Orkide, 26, Pikolo, psikolog)

Ekonomik Destek Verilmesi

Çocuk işçiliği ve yoksulluğu alanında çalışan STK’ların çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu probleminin çözümü hakkındaki önerilerinden bir diğeri, aile ya da çocuklara ekonomik destek verilmesidir.

“Yani aile zaten ekonomik yoksunluk nedeniyle çocuğu çalıştırıyor. Başlıca ilk önce ortadan bu kaldırılmalı. Yani ekonomik olarak bir destek sunulduğunda eğitim hayatına dönmeye daha kolay olacaktır.” (Manolya, 30, Kızılay, SHU).

“Yani sonuçta o ailenin ekonomik olarak standartlarını biraz daha yükseltmek gerekiyor ki çocuk o bazı dediğimiz şeylerden yoksun kalmayın, yoksulluk yaşamayın, süreç içerisinde bu eksikliğini görmesin ne yazık ki böyle bir problem var.” (Yasemin, Pikolo, Sosyal Servisler Uzmanı, 25).

“Ailenin desteklenmesi kısmında eğitime devamı hâlinde belki sosyoekonomik destek gibi bir modül uygulanabilir. Hani daha yüksek miktarda bir nakit yardımı ama çocuklu ailenin de burada tabii maddi yardımlara bağlı kalınarak hayatını sürdürmesine bağımlı hale getirmektense en başta o bahsettiğim istihdamla alakalı ya da hanenin geçim gücünün kendilerinin ihtiyaçlarını karşılayabilir durumda olmalarının sağlanması gerekiyor.” (Ateş, Kızılay, SHU, 27).

Tartışma

Çocuklar küreselleşen dünyanın kültürel, politik ve ekonomik etkileri açısından en savunmasız ve incinebilir gruplarından biridir. Çocukların ekonomik olarak sömürülmesine yol açan, eğitim alma hakkına engel olan ve onların fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki veya sosyal gelişimine zarar veren her türlü zararlı etkiden korunması gerekmektedir (Hindawi, 2022). Buna karşın çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunu endişe verici bir biçimde varlığını sürdürmekte ve çocuklar kayıtsız dışı çalıştırılmanın en başta gelen öznelerinden biri olmaktadır (Tauson, 2009).

Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorununun her geçen gün artması ve yönetim anlayışındaki değişimin etkisiyle de devlet, çeşitli STK'lara destek vererek çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunu ile mücadele etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de çocuk yoksulluğu ve çocuk işçilerle çalışan STK'ların bu soruna ilişkin önemli çalışmaları bulunmaktadır. Çocuk yoksulluğu ve işçiliğinin çocuklar üzerinde pek çok olumsuz etkisi olduğu Türkiye Kızılay Derneği ve Pikolo Derneği ile yapılan görüşmelerde saptanmıştır. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda her iki STK çalışanlarının da çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğunu ortak paydada tanımladıkları görülmüştür. Bu tanıma göre 18 yaşın altında çalışan çocuklar çocuk işçi kapsamındayken, çocuk yoksulluğu da çocuk işçiliğinin bir sebebi ve aynı zamanda sonucu olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin nedenleri ana teması altında, ekonomik sebepler, eğitim sistemindeki sorunlar, ailelerin konuya dair farkındalıkların düşük olması ve toplumun farkındalığının düşük olması alt temalarına ulaşılmıştır. STK çalışanlarının çocuk yoksulluğuna yol açan etmenler arasında en çok işaret ettikleri sorunun sosyoekonomik yetersizlikler olduğu görülmüştür. Ebeveynler ekonomik koşulları yeterli olmadığından çocukları çalıştırabilmekte ve eğitim masraflarına ayıracakları bütçeyi ev harcamalarına aktarabilmektedir (Zarif ve Azizun-Nisa, 2013). Bu araştırma sonucuna paralel olarak Sağır'ın (2020) yaptığı çalışmada da tarım işçiliği yapan ailelerin çocuklarının, maddi imkânsızlıklar ve hayat standartlarının en alt seviyede olmasından dolayı çalışmak zorunda kaldıkları ve bu nedenlerle ailelerin çocuklarının eğitimlerine destek olamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik yetersizliklerin çocuk işçiliğinin en önemli nedenlerinden biri olduğu

ve bu durumun çocukları ağır işlerde çalışmak durumunda bıraktığı sonucuna da bir başka araştırma bulgusuyla ulaşılmıştır (Çöpoğlu, 2018).

Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin nedenleri teması altında ortaya çıkan bir diğer alt tema eğitim sistemindeki sorunlardır. Çocuklar eğitim sistemi içinde kendilerine yer bulamadıklarında bu döngünün dışına çıkmaktadır. Literatürdeki araştırmalarda da eğitim sisteminin dışında kalmanın çocuk işçiliği için önemli bir neden olduğu ve eğitim seviyesi yükseldikçe yoksul olma durumunun azaldığı ve yoksulluk döngüsünden kurtulmanın kolaylaştığı belirtilmiştir (Tor, 2010; Özkan ve Selcık, 2016; Çöpoğlu, 2018). Eğitim sisteminin dışında kalmak çocukların beceri kazanımını da etkilediğinden yetişkinlik sürecinde iyi bir iş sahibi olmaları ve yaşam kalitelerinin artması önünde de engel oluşturmaktadır (Zarif ve Aziz-u Nisa, 2013; Çöpoğlu, 2018). Bu durum uzun vadede yoksulluğun kronik hale gelmesi açısından da önemli bir meseledir.

Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin bir diğer nedeni ailelerin ve toplumun bu konuya ilişkin farkındalık düzeylerinin düşük olmasıdır (Abdullahi, 2022). Çalıştırılan çocukların ebeveynleri çoğunlukla, düşük eğitim seviyesine sahiptir ve gelir ve mesleki statüleri ekonomik yoksunluk yaşanmasına yol açabilecek düzeydedir. Bunun yanı sıra çalıştırılan çocuklar genellikle geniş ailelerden gelmektedir ve hane nüfusu da fazla olduğundan çocukların çalıştırılması bir zorunluluk olarak görülebilmektedir (Togunde ve Carter, 2017). Bazı durumlarda ise aileler çocuklarının eğitim almalarının onları bir meslek sahibi yapamayacağını düşünerek, onları çalışma hayatına yönlendirebilmektedir. Sağır'ın (2020) araştırmasında mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin bazılarının çalışma hayatını daha önemli bulduğu ve çocuklarını erken yaşta çalışmaya zorladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Literatürdeki çalışmalar çocuk işçiliğinin en önemli nedenlerinden birinin de ailelerin çalışma hayatının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini bilmemesinden kaynaklandığını göstermektedir (Yavuzer, 1996; Tor, 2010).

Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin yol açtığı problemler (sonuçlar) ana teması altında; çocukların eğitim sisteminin dışında kalması, çocukların ihmal ve istismara uğrayarak haklarına ulaşamaması, kronik yoksulluk yaşamaları ve suçla sürüklenmeyle birlikte madde kullanımına yönelme gibi problemlerle karşı karşıya kalmaları alt temalarına ulaşılmıştır. Tunçcan (2012) araştırmasında çocukların erken yaşlarda eğitim

hayatından kopup iş hayatına yönelmelerinde, başta ekonomik koşullar olmak üzere eğitim olanaklarının fiziki koşullarındaki yetersizlikler ve ebeveynlerin eğitimi algılama biçimlerinden kaynaklandığı bulgularına ulaşmıştır. Tor'un (2010) araştırmasına göre eğitim, çocuk işçiliğinin önemli bir boyutu olup yoksulluğu da yaratan etkenlerin arasındadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe, yoksul olma riski azalmaktadır. Çalıştırılan çocuklarla yapılan araştırmalarda çocukların eğitim dönemini tamamlamadan okuldan ayrılma olasılıklarının yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çocuk işçiler okul hayatlarında daha düşük performans sergilemektedir. En yüksek çocuk istihdam oranlarına sahip olan ülkelerin, en düşük okul tamamlama oranlarına da sahip olduğu görülmektedir (Thévenon ve Edmonds, 2019).

Çocukların çalıştırılması ile birlikte çocuklar, gelişim dönemlerini sağlıklı bir biçimde tamamlayamamakta, elverişsiz koşullarda çalıştıkları için biyopsikososyal sağlıkları bozulabilmektedir. Bu da uzun vadede sağlıklı nesiller oluşmasına yol açmakta ve çocukları ihmal ve istismara açık hale getirmektedir (Gün, 2010; Ahmet ve Ray, 2014; Hosseinpour vd., 2014; Gün, 2017; İbrahim vd., 2018; Dönmez ve Zengin, 2020). Çocuklar artan yoksulluğun etkisiyle sağlıklı koşullarda yaşadığında ve çalıştırıldığında gıda yoksunluğu, enfeksiyon kapma sorunu ile de karşı karşıya kalabilmektedir (Whitehead, Taylor Robinson ve Barr, 2021).

Bu araştırmanın önemli bir bulgusu da literatür bilgilerine paralel olarak çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğinin çocukların ihmal ve istismar edilme riskini artırmasıdır (Hadi, 2000; Öncü vd., 2013; İbrahim vd., 2018). Teker (2010), araştırmasında gelişim dönemlerine uygun olmayan şartlarda çalışan çocukların çalıştığı ortamdaki kişilerin olumsuz davranışlarını örnek alabileceğini ayrıca aile denetiminden uzak olmaları sebebiyle istismara açık hale gelebileceğine değinmiştir. Çalışan çocukların önemli bir kısmı motor kazalarına karışmakta, kaçırma girişimi, tecavüz ve cinsel tacizle karşı karşıya kalmaktadır. Çocuklar çalışma şartlarının ağır olması nedeniyle, fiziksel yorgunluk ve ağrılardan şikâyetçi olabilmektedir (Lee ve Orazem, 2010; Togunde ve Carter, 2017). Bu sağlık sorunlarının çocukların okula devam, okul performansı ve boş zamanları değerlendirmeleri üzerinde olumsuz etkileri vardır (Togunde ve Carter, 2017). Bu bilgilerden hareketle, çocukların çalışmak suretiyle eğitimden yoksun kalmaları kişisel iyilik halinin yanında toplumsal iyilik haline de zarar vermektedir yorumu öne çıkmaktadır (Çöpoğlu, 2018). Bir başka araştırmada ise

12 yaşından küçük olup zorunlu eğitimini tamamlamayan ve günde 8 saatten daha uzun süre çalışan kız çocuklarının cinsel istismara uğrama olasılığının arttığı bulunmuştur (Audu vd., 2009). Bu bulgular çocukların çalıştırılmasının uzun dönem etkileri konusunda endişe verici sonuçları ortaya çıkarmaktadır.

Çocukların elverişsiz şartlarda çalışmaları ile ihmal ve istismara açık hale gelmelerin yanı sıra, yoksulluk ve çocuk yaşta çalıştırılmak onları kaynaklara erişim noktasında da yoksun konuma sokmaktadır. Bu yoksunluk uzun vadede kronik yoksulluk sorununu ortaya çıkarmaktadır. Literatürdeki bazı çalışmalarda, çocukların çalışmasındaki en temel sebep yoksulluk olarak ifade edilirken, bunun sonucunda yoksullukla beraber ortaya çıkan işsizlik, adaletsiz gelir dağılımı gibi etkenlerin çocukların emek piyasasına erken yaşta girmelerine ve eğitimden kopmalarına yol açtığını ve ilerleyen yaşlarda kronik yoksulluk yaşama risklerini artırdığını ortaya koymaktadır (Çöpoğlu, 2018). Bu yönüyle yoksulluk çocuk işçiliğinin hem nedeni hem de sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. UNICEF (1997) yoksulluğun, çocuğun sadece çalışma hayatının içine girmesine sebep olmakla kalmadığını aynı zamanda çocukları ağır işlere de iten en güçlü etmen olduğunu ve toplumda yoksulluğun hâkim olduğu her yerde, çocuk işçi çalıştırma olgusu ile birlikte işin sömürücü olma özelliğinin de arttığını söylemektedir.

Bunun yanı sıra çocuk yoksulluğunun ve çocuk işçiliğinin en kritik sonuçlarından biri de çocukların suça sürüklenmesi ve zararlı madde kullanımlarının artabilmesidir. Literatürdeki araştırmalar yoksul ve çalıştırılan çocukların kendi yaşitları oynayıp okula giderken emek piyasasına girdiklerini ve çocukluklarını yaşamadan olgunlaştıklarını ortaya koymaktadır. Çocuklarda bu sebeplerle çeşitli davranış bozukluklarına da görülebilmektedir. Bu durum ise çocukların daha erken yaşlarda suça sürüklenme olasılığını artırmakta ve çocukların zararlı maddelere erişimlerini kolaylaştırmaktadır. Bu araştırmada da çocukların karşı karşıya kaldığı en önemli risklerden biri suça sürüklenme ve zararlı maddeye yönelme olarak ifade edilmiştir (Yavuzer, 1996; Bandeali vd., 2008; Pelit ve Alkan, 2022; Özpolat ve Aktuna, 2023).

Çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu alanında devletin çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. Devlet çocukların yoksulluk döngüsünden kurtulması ve kendi kendilerine yetebilen yetişkinler olmaları adına çeşitli kamu

politikaları uygulamaktadır. Bunlardan bazıları; kız çocuklarının okullaştırılması için hayata geçirilen projeler, şartlı nakit transferi ile ailelerin -çocuklarını eğitim hayatında tutma şartıyla- desteklenmesi, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına ilişkin uluslararası programı hayata geçirmesi gibi adımlardır (Hablemitoğlu, Özkan ve Purutçuoğlu, 2010). BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda 2025 yılına kadar her türlü çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması hedefini koymuştur ve 2021 yılını “Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Yılı” ilan etmiştir. Türkiye de Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Programı ile birlikte yerel düzeyde bu hedefi desteklemekte ve yaklaşık 18.300 çocuğa ve 5.000 aileye ulaşarak onlara aynı yardımlar yapma (eğitim materyalleri, hijyen kiti, giysi, ayakkabı, beslenme konusunda destekler, ailelere eğitimler ve çeşitli destekler) amaçları taşımaktadır. Bu program kapsamında yaklaşık 1.800 STK çalışanı ile de ortak hareket edilmesi hedeflenmiştir (ILO, 2023). Devletin çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunu ile mücadele konusunda çeşitli plan ve programları hayata geçirmesi çok önemli olmakla birlikte, istatistiklere bakıldığında günümüzde hala çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunu ile istenilen düzeyde mücadele edilemediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu araştırmada çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanlarında çalışan STK’ların bu sorunlarla mücadele konusunda yaptıkları çalışmaların üç grupta incelenebileceği görülmüştür. Bunlar; çocuklara yönelik faaliyetler, ailelere yönelik faaliyetler, topluma yönelik faaliyetlerdir. Araştırma bulgularına göre STK’lar -nakdi yardımların çocukların iyilik halleri için kullanılmama ya da aileler için daha çok çocuk sahibi olmayı teşvik etme sonuçlarını doğuracağından- çocuklara yönelik aynı yardımlara ağırlık vermektedir. Bu kapsamda çocuğa yapılan yardımlar; üniforma, kırtasiye, çanta, eşofman, ayakkabı, yemek ve ulaşım destekleridir. Bunun yanı sıra ilgili derneklerin çocukların okullaştırılması ve eğitim hayatında tutulması konularında da yönlendirme faaliyetleri bulunmaktadır. Kucur ve Bayram (2023) ise çocuklarla çalışan STK’ların eğitici aktiviteler, danışmanlık hizmeti, hak savunuculuğu alanlarında ön plana çıktığını ifade etmektedir.

Derneklerin ailelere yönelik hizmetlerine bakıldığında; Pikola Derneği’nin ağırlıklı olarak aynı yardımlarda bulunduğu ve ailelere gıda kolisi, hijyen kitleri, elektrik ve kira yardımları yaptıkları görülmektedir. Böylece ailelerin yaşam koşulları iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Türkiye Kızılay Derneği ise aynı yardımların yanı sıra, ebeveyn seminerleri,

aile eğitimleri gibi farkındalık çalışmaları da yürütmektedir. STK'ların topluma yönelik hizmetleri ise çocuk ve aile hizmetlerine kıyasla sınırlı olarak ifade edilmiştir. Yapılan görüşmelerde topluma yönelik çalışmaların her iki kurum içinde farkındalık arttırmak ve toplumu bilinçlendirmek odağında olduğu görülmüştür. Ancak somut örnekler vermek pek mümkün olmamıştır. Bu bilgiden hareketle STK'ların mikro ve mezo düzeyde çalışmalar sürdürmelerine karşın; daha katmanlı ve makro ölçekli bir sorun olan çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği konularında makro boyutta daha az etkili çalışmalar sürdürdüğü söylenebilir. Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği konulu sosyal sorun, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de mikro ölçekli, geçici çözümler üretilerek çözülmeye çalışılmaktadır. Bu durum ise meselenin özünün anlaşılmasını engellemektedir.

Uluslararası literatürde yer alan bazı araştırmalar çocuk yoksulluğu ve işçiliği ile mücadelede politika yapıcılarının yerel mekanizmalar ve sosyal hizmetlerle ortak stratejiler belirlediğini ortaya koymaktadır (Roets vd., 2016). Uzun yıllardan beridir özellikle gelişmiş devletler, çocuk yoksulluğu ve işçiliği ile mücadele konusunda sosyal hizmetin önemini ifade etmektedir (Parton, 2011). Sosyal hizmet mesleğinin birey ve toplum arasındaki dinamik ilişkiye odaklanması, hak temelli ve sosyal adalete dayalı bir anlayıştan hareketle mikro, mezo ve makro düzeyde uygulamalarını hayata geçirmesi bu sorunlarla mücadelede kritik bir öneme sahiptir (Grunwald ve Thiersch, 2009; Jacquet vd., 2020). Mikro düzeyde çalışmalar çocuklarla yapılan bireysel çalışmaları kapsarken mezo düzeyde yapılan çalışmalar çocuklar ve aileleri ile bir arada çalışmayı, ailelere ekonomik destek sağlanmasını ve çocuklara ve ailelere yönelik eğitici faaliyetleri içermektedir. Makro düzeyde yapılabilecek çalışmalar ise; çocuklarını eğitim hakkından mahrum bırakılmasını engelleyerek okullaşma oranını artırmak, çocuk işçiliğine karşı politikalar oluşturmak, kayıt dışı çocuk çalıştıran işverenlere yaptırımlar uygulamak olarak ifade edilebilir (Yıldırım, Beydili, Görgülü, 2015, s. 521-522). Öte yandan sosyal hizmetlerle yakından ilişkilendirilebilecek bir sorun alanı olan çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği meselesinde STK çalışanlarının –dolaylı olarak mikro ve mezo düzeyde sosyal hizmet müdahalelerine değinseler bile- bu çalışmada doğrudan sosyal hizmetlere atıfta bulunmadığı görülmüştür.

Bir diğer ana tema olan STK'ların çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorununun çözümü sırasında karşı karşıya kaldıkları güçlükler teması

altında ailelerin de yoksul olması, ailelerin çocuk işçiliğini normal karşılaması ve yürürlükte olan mevzuatların uygulamada karşılığının olmaması ile alakalı güçlükler yaşadıkları saptanmıştır. Kuşkusuz bu güçlüklerden ilki olan ailelerin yoksul olması ve çocukların çalışarak eve getirecekleri maddi gelire ihtiyaç duymaları STK'ların çocuk yoksulluğu ve işçiliği ile mücadelede karşı karşıya kaldıkları önemli bir güçlüktür. Gül ve Öztürk'ün (2020) araştırmasında, ailelerin yoksulluğundan kaynaklanan güçlükler ile ilgili ebeveynlerin eğitim düzeylerinin düşük olması, eğitimin iyi bir gelecek sunacağına inanmamaları, eğitime erişim konusunda yetersiz kalınması ve nitelikli eğitim hizmetlerinin sunulmaması, ebeveynlerin çocuklarını daha kazançlı uğraşlara yönlendirmelerini cazip hale getirmekte olduğu bilgilerine ulaşılmıştır. Güngör ve Erdurak (2016) da çocukların çalıştırılmasının, ailelerin mevcut gelir düzeyindeki düşüklüğün çocuklarının kazandığı paraya ihtiyaç duymasına neden olduğunu belirtmiştir. Avşar Kurnaz (2007), çocuğun sağlıklı ve dengeli yetişmesinde ailenin tartışılmaz önemi olduğunu vurgulamıştır. Buna ek olarak ailelerin gelir durumu ile çocukların fiziksel ve psikolojik olarak sağlıklı yetişmesi arasında ilişki olduğu belirtilmektedir. Özpolat ve Aktuna'nın (2023) çalışma bulguları; özellikle aile gelirine katkıda bulunmak amacıyla çalışan çocukların, eğitimlerini yarıda bırakmak durumunda kaldığını ortaya çıkarmaktadır. Buna karşın bazı araştırmalar çalıştırılan çocukların büyük çoğunluğunun ailelerinin gelir düzeyinin, asgari ücretin çok altında kaldığı ve çocukların büyük bir çoğunluğunun ailelerine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda kaldıklarını göstermektedir (Dur ve Öztürk, 2017).

Çocuk işçiliği sosyal sorununun düzeyi, hanelerin krizlere verdikleri tepkilere göre de şekillenmektedir (Thévenon ve Edmonds, 2019). Galli (2001) yaptığı çalışmada kısa vadede çocuk işçiliğinin ev gelirine katkısının büyük olduğu ve çocuk işçiliğinin en temel sebebinin ekonomik yoksulluk olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çocuk işçiliğini azaltmaya yönelik yapılan çalışmalarda ev halkının yaşayacağı gelir eksikliği ve yaşamlarını idame ettirme gücünün azalacağı da göz önünde bulundurularak bunları telafi etmeye yönelik çalışmalar yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Aksi durumda ekonomik nedenlere bağlı olarak aileler çocuklarının çalışmasını normal karşılamaktadır. Literatürdeki çalışmalar ailelerin çocuk işçiliğini normal karşılamasının nedenini, çocukların kazancına ihtiyaç duymaları ve çocuklarının çalıştırılmasını normalleştirerek onların gelirinden medet ummaları

olarak açıklamaktadır (Yüceol, 2022). Hatta kimi zaman aileler çocukları bir gelir kapısı olarak gördüklerinden daha fazla çocuk yapma eğiliminde olabilmektedir (Tunççan, 2012). Bu araştırma bulgularına karşın, bazı araştırmalarda ise, çocukların çalıştırılmasının aileler için bir tercih meselesi değil, bir zorunluluk olduğu ortaya konulmaktadır (Avşar Kurnaz, 2007).

Bu güçlüklerin yanı sıra çocukların korunması ve çalıştırılmaması konusunda pek çok ulusal ve uluslararası mevzuat düzenlemesi bulunmaktadır. Ancak bu mevzuatlar uygulamada istenilen düzeyde yer almamakta ve çocukların çalıştırılmasının ve yoksullaştırılmasının önüne geçememektedir. Bazı literatür çalışmaları çocuk yoksulluğunun ve çocuk işçiliğinin engellenmesine ilişkin var olan mevzuatların yetersiz olduğunu, mevcut mevzuatların yeniden düzenlenmesi, denetlenmesi gerektiğini ve bu hususta bakanlıklarla iş birliği yapılmasının önemini vurgulamaktadır (Efe ve Uluoğlu, 2015; Karagözoğlu ve Babaoğlu, 2022). Çocuk işçi çalıştıran işverenlere çeşitli yaptırımlar uygulandığı takdirde bu sorun ile mücadele etme konusunda önemli bir adım atılmış olacaktır (Cho, Fang, Tayur ve Xu, 2019; Hoque, 2021). Aynı zamanda bu konuya yönelik gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılması ile birlikte, kayıt dışı çalışmanın ve iş yeri koşullarının daha iyi düzeye getirilmesi birtakım güçlükleri azaltacaktır (Koçeli, 2022).

Son ana tema olan STK'ların çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği konulardaki çözüm önerileri ana teması altında; eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve kapsayıcı hale getirilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesi ve yoksul ailelere ekonomik destek verilmesi alt temalarına ulaşılmıştır. Tunççan (2012) eğitimin, çocukların kişisel ve ruhsal gelişimleri için hayati öneme sahip olduğunu, ayrıca da eğitimin çocukların bilgi, beceri ve uzmanlık kazanabilmeleri, çevre ile sağlıklı iletişim kurabilmeleri için de gerekli olduğunu vurgulamıştır. Ancak diğer sorunlar ile birlikte çocukların işgücüne erken giriyor olması, hem çocukların gelişimlerini olumsuz etkilemekte hem de ülkenin ekonomik ve sosyal gelişme sürecine zarar vermektedir. Benzer şekilde Gül ve Öztürk (2020) yaptığı araştırmada, çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu sorununa ilişkin öneriler kapsamında Türkiye'de çocuk işçiliği ile eğitim arasında doğrudan bir ilişki olduğuna ilişkin bilgilere ulaşılmıştır. Çoçoğlu'nun araştırmasında da eğitim ve okulun çocuk işçiliği ile mücadelede en önemli araçlar olduğu vurgulanmıştır (2018). Çocuk yoksulluğu ve işçiliği ile mücadele konusunda getirilen önerilerden bazıları okulların, çocuğun en azından

uzun süre çalışmasını veya tam gün çalışmasını önleyebileceği seviyede olması yönündedir (Erdoğan ve Uyan Semerci, 2019).

Çocukların eğitim sistemi içinde kalması hususunda bir diğer önemli etken ise eğitimin kapsayıcılığı meselesidir. Başarılı olan çocuğu okulda tutan bir okul sisteminin, kapsayıcı bir okul iklimi ile mümkün olacağını ve bu kapsayıcılık konusunda yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu söylemek doğru olacaktır. Bunun yanı sıra, ara eleman veya çarıklık eğitimlerinin de niteliğinin artırılmasının önemli olduğu vurgulanmalıdır (Erdoğan ve Uyan Semerci, 2019). Bu bilgilerden hareketle eğitim sisteminin iyileştirilmesinin ve kapsayıcı hale getirilmesinin çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliğini önlemede önemli bir araç olduğunu ve temel eğitim ve mesleki eğitimin yaygınlaştırılmasının önemli olduğu aşikârdır. Eğitimin doğrudan ve dolaylı maliyetlerinin yoksul ailelerin de karşılayacağı düzeye indirilmesi ve eğitim kalitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir (Dur ve Öztürk, 2017).

Çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği meselesinde ailelerin bilinçlendirilmesi de gerekmektedir. (Karagözoğlu ve Babaoğlu, 2022). STK'ların çocuk işçiliğini önlemeye yönelik stratejileri birbirinden farklılık gösterse de birçoğu strateji olarak farkındalığı kullanmaktadır (Abdullahi, 2022). STK'lar çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu ile mücadele ederken aileler ile çalışmalı ve ihtiyaç duyulan kaynak ve becerileri sağlamayı amaçlayan stratejiler geliştirmelidir. (Roncancio ve Silva, 2018). Günöz'ün (2007) araştırmasında, özellikle annelerin eğitim seviyesi ile çocuk işçiliği arasında yüksek bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Annelerin eğitim seviyesini yükseltmek, çocuk istihdamını engellemeye yardımcı olabileceği gibi, başka birçok alanda da hem çocukların hem de ailenin sorunlarının giderilmesinde olumlu etkiye sahiptir. Çocuk işçiliğinin ve yoksulluğun yoğun olduğu il ve ilçeleri pilot bölge seçerek yapılan bir araştırmada, evlenecek çiftlere ve çocuk bekleyen ailelere yönelik zorunlu anne-baba eğitimi düzenlenmiş ve eğitim içeriği; çocuk bakımı ile ilgili farkındalık, çocuk gelişimi, çocuğun gereksinimleri ve aile içi iletişim konularında hazırlanmıştır (Çelik, 2019). Böylesi farkındalık ve eğitim çalışmalarının uzun vadede çocuk yoksulluğu ile mücadeleye katkısı olacağı düşünülmektedir.

Ailelere ekonomik destek verilmesi, devletin yoksul ailelere gelir desteği sağlaması çocukların eğitim hayatında kalmaları hususunda önemli bir destektir. Ailelerin ekonomik anlamda desteklemesi ile orta ve orta üst sosyoekonomik gelire sahip ailelerde yetişen çocuklar ile yoksul

ailelerde yetişen çocuklar arasındaki fark azalabilecektir (Avşar Kurnaz, 2007; Şihaliyev, 2020; Özpolat ve Aktuna, 2023). Çöpoğlu (2018) araştırmasının sonucunda çocuk yoksulluğu ve işçiliği ile mücadele konusunda öncelikle ailelerin gelir düzeylerini yükseltecek ekonomik önlemler alınması gerektiğini belirtmiştir. Ekonomik önlemler alınırken; gelir dağılımı, ücret, asgari ücret, istihdam, sosyal güvenlik vb. alanlara sistematik biçimde yaklaşılmasının önemli olduğunu belirtmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Yoksul ve çalıştırılan çocukların koşullarının iyileştirilmesi ve çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerine karşı toplum öncülüğünde yenilikçi alternatifler bulmaya odaklanması günümüzün en önemli meselelerinden biridir. Düzenlemeler, politikalar ve destek programları, yoksul ve çalıştırılan çocukların yüksek yararını önceleyecek biçimde düzenlenmelidir (Hoque, 2021). STK'lar çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği ile mücadelede ve ilgili düzenlemelerin hayata geçmesinde önemli aktörlerdir. Bu çalışmada da bu bilgilerden hareketle STK çalışanlarının görüş ve önerilerine başvurulmuştur.

Araştırmaya katılan öznelere göre çocuk yoksulluğunun ve çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasında ve derinleşmesindeki temel nedenler arasında ekonomik sebepler, eğitim sistemindeki sorunlar, ailelerin ve toplumun konuya dair farkındalıklarının düşük olması bulunmaktadır. Bu bilgilerden hareketle çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği sorunu devam ettiği müddetçe; toplumun yoksullaşması, kronik yoksulluk döngüsüne girilmesi, çocukların ihmal ve istismara uğraması ve suça sürüklenmesi sonuçları ortaya çıkmaya devam edecektir. Bu sorunlarla mücadele edilebilmesi için; eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve kapsayıcı hale getirilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesi ve ailelere ekonomik destek verilmesi gerektiği görülmüştür.

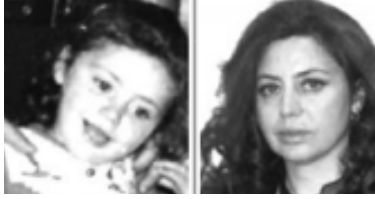
En temel bulgulardan hareketle çocuk yoksulluğu ve çocuk işçiliği alanında konunun öznelere olan yoksul ve çalıştırılan çocuklar ve aileleri ile derinlemesine bilgi alınabilecek ve daha geniş örneklemli araştırmaların yapılmasının önemli olduğu düşünülmüştür. Her ne kadar bu alanda STK'lar tarafından çalışmalar yürütülse de çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu meselesi uzun yıllardan beridir en önemli sosyal sorunlardan biri olarak varlığını sürdürmektedir. Buna karşın STK çalışmaları bu alana yönelik farkındalığın artması ve mevcut problemlere işe vuruk öneriler getirilmesi için önemlidir.

Tüm bu bilgiler ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

- Çocuk işçiliği ve yoksulluğu sorununun nedenleri düşünüldüğünde öncelikle yoksul çocukların ve ailelerinin ekonomik anlamda desteklenmesinin önemli olduğu görülmektedir. Aynı ve gerekli hallerde nakdi yardımlarla aileler ve çocuklar daha iyi koşullarda yaşayabilmeleri için desteklenmelidir.
- Eğitim kapsayıcı hale getirilmeli ve eğitimin doğrudan ve dolaylı maliyetleri yoksul ailelerin de karşılayacağı düzeylere indirilmelidir.
- Çocukların okul terkinin önüne geçmek amacıyla okullarla iş birliği içinde çalışılmalı, ekonomik sebeplerden eğitim hayatını bırakmak durumunda kalan çocukların erken tespiti sağlanmalıdır. Bu koruyucu-önleyici tedbirlerin hayata geçirilebilmesi için okullarda okul sosyal hizmeti birimleri oluşturulmalı ve buralarda sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmelidir.
- Çocuk işçiliği ve yoksulluğu sorununun temel aktörlerden biri olan çocuklar ve ailelerle daha sık çalışmalar yapılmalı, çocukların ve ailelerin haklar konusunda bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmelidir. Özellikle çocukların katılım haklarını kullanmaları önündeki engeller ortadan kaldırılmalıdır.
- Toplumda çocukların çalıştırılmasının zararları ve bu sorunun yarattığı problemlere ilişkin farkındalık çalışmaları yapılmalı ve ilgili konuda kamuoyu oluşturulmalıdır. Çocuk işçiliği ile mücadelede, toplumda farkındalık yaratılması, çocukların haklarına saygı gösterilmesi ve çocuk işçiliğinin önlenmesi için işverenlerin ve tüketicilerin sorumluluk alması ve multidisipliner çalışmalar yapılması (Weston, 2012) gerekmektedir.
- Çocuk işçiliği ve yoksulluğu ile mücadelede etkili mevzuatlar uygulamalarda daha çok karşılık bulmalıdır. Bu maddeyle bağlantılı olarak kayıt dışı yollarla ve kötü koşullarda çocukları çalıştıran işverenlere büyük yaptırımlar uygulanmalıdır.
- Çocuk işçiliği ve yoksulluğu sorunu uzun yıllardan beridir etkili olan bir sorun olduğundan bu sorunun çözümünde kamu, özel ve STK'ların bir arada ve multidisipliner bir anlayışla ve barışçıl bir biçimde çalışması önemlidir. Bu nedenle ilgili kurumların bir arada ve iş birliği halinde çalışmalar yürütmesi, yoksul çocuk ve ailelerin ihtiyaç ve görüşlerinin alınması ve onlarla iletişim halinde olunması uzun vadede sorunların çözümü için gereklidir. Bu bağlamda çocuk işçiliği ve yoksulluğu alanında çalışan temel aktörlerden olan sosyal hizmet uzmanlarının müdahalelerini hak temelli anlayıştan hareketle,

bütüncül bir biçimde, kanıt temelli olarak yürütmesinin ve kamu, özel ve STK'lar ile iş birliği içinde çalışmasının önemi vurgulanmalıdır.

- Yoksul ve çocuk yaşta çalıştırılan çocukların içinde erken yaşta kötü muameleye tabi tutulmuş / ihmal edilmiş, zihinsel ya da bedensel engeli bulunan ve göçmen çocuklar gibi daha da incinebilir çocuk grupları bulunmaktadır. Bu çocukların ihtiyaçlarına yönelik planlamalar yapılması, çocuklara eşit ve adil biçimde yaklaşılması gerekmektedir.
- Bu konuyla ilgili oluşturulacak sosyal politikalar için kanıt temelli verilere ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu düşünceden hareketle bu konunun en önemli aktörleri olan çocuklar ve aileler ile geniş ölçekli, kesitsel ve daha kapsamlı araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Yasemin Özkan

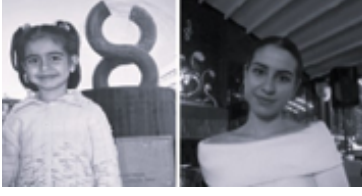
Ecem Naz Nazlier

Burcu Başpınar

Gizem Bayrak

Sevim Nur Çetin

Hatice Dede

Elif Karakula

Hamide Tavus

Kaynakça

Abdullahi, A. (2022). *Local NGOs combat against Child Labour A case study in Mwanza, Tanzania*. Yüksek Lisans Tezi. Linnaeus University, Faculty of Social Sciences, Department of Social Studies.

Adeyeye, S. A. O., Ashaolu, T. J., Bolaji, O. T., Abegunde, T. A. ve Omoyajowo, A. O. (2023). Africa and the Nexus of poverty, malnutrition and diseases. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 63(5), 641-656. doi:10.1080/10408398.2021.1952160

Ahmed, S., Ray, R. (2014). Health consequences of child labour in Bangladesh. *Demographic research*, 30, 111-150.

Audu, B., Geidam, A. ve Jarma, H. (2009). Child labor and sexual assault among girls in Maiduguri, Nigeria. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 104(1), 64-67.

Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi Raporu. (2016). *Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi Raporu 2016-2021*. Avrupa Konseyi web sitesinden 18 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-cocuk-haklar-stratejisi-2016-2021-/1680931c9b> adresinden.

Avşar Kumaz, S. (2007). Çocuk Yoksulluğu. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür Araştırma Dergisi*, 3(12), 48-49.

- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. doi: 10.31592/aeusbed.598299.
- Bandeali, S., Jawad, A., Azmatullah, A., Liaquat, H. B., Aqeel, I., Afzal, A. ve Israr, S. M. (2008). Prevalence of behavioural and psychological problems in working children. *Journal of the Pakistan Medical Association*, 58(6), 345.
- Buz, S. Ve Ayyıldız, A. A. (2019). Sosyal Hizmette Toplum Merkezleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 187-212. doi: 10.33417/tsh.516802.
- Child Trends Web Sitesi (2021). *Child Poverty Increased Nationally During COVID, Especially Among Latino and Black Children*. Child Trends web sitesinden 24 Ağustos 2023 tarihinde erişildi: <https://www.childtrends.org/publications/child-poverty-increased-nationally-during-covid-especially-among-latino-and-black-children>.
- Cho, S. H., Fang, X., Tayur, S. ve Xu, Y. (2019). Combating child labor: Incentives and information disclosure in global supply chains. *Manufacturing & Service Operations Management*, 21(3), 692-711. Doi: 10.1287/msom.2018.0733.
- Çelik, H. (2019). Çocuk İşçiliği (Sivas Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sivas.
- Çöpoğlu, M. (2018). Bir Kısır Döngü: Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşçiliği ve İşsizlik. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5), 671-685. Doi: 10.18506/anemon.397136.
- Dönmez, İ. ve Zengin, P. (2020). Dezavantajlı/Risk Altındaki Gruplar. H. Doğan (Yay. Haz.). Çocuklar. *Sosyal Hizmette Dezavantajlı/Risk Altındaki Gruplar* içinde (ss.23-54). Ankara: Nika Yayınevi.
- Dur, A. B. ve Öztürk, M. (2017). Türkiye’de ve Dünyada Çocuk İşçiliği ve Mücadele Politikaları: Sdü Myo Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(3), 613-635.
- Efe, H. ve Arzu-Uluoğlu, S. (2015). Dünyada Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Gelinek Nokta ve Geleceğe Dair Bazı Öngörüler. *Eğitim Toplum Bilim Dergisi*, 13(51), 46-72.
- Erbay, E. (2013). Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Büyük Resmi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24 (1), 157-168.
- Erdoğan, E. ve Uyan Semerci, P. (2019). Türkiye’de 2000 Sonrası Akademik Yazında. Çalışma ve Toplum Dergisi, 4(63), 2503-2525.
- Galli, R. (2001). *The economic impact of child labour* (Vol. 128). Geneva: International Institute for Labour Studies.
- Global Estimates (2020). Global Estimates web sitesinden 18 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <https://www.ilo.org/ankara/projects/child-labour/lang-tr/index.htm>.
- Gözübüyük-Tamer, M. (2010). Tarihsel Süreçte Sivil Toplum. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), 89-105
- Grunwald, K. ve Thiersch, H. (2009). The concept of the ‘lifeworld orientation’ for social work and social care. *Journal of Social Work Practice*, 23(2), 131-146. <https://doi.org/10.1080/02650530902923643>
- Gül, T. ve Öztürk, M. (2020). Çocuk İşçiliğinin Nedenleri Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(38), 130-148.
- Gün, S. (2017). Toplumsal bir sorun: Çocukta çalışan çocuklar. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 16, 62-63.
- Güngör, F. ve Erdurak, Y. (2016). Çocuk Hakları ve Uygulama Stratejileri Bağlamında. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 11-35.
- Günöz, M. (2007). *Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu ve Çözüm Önerileri*. Uzmanlık Tezi. TC Çalışma

ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. Ankara.

- Hablemitoğlu, Ş., Özkan, Y. ve Puruçcuoğlu, E. (2010). The millennium child poverty in developing Turkey. *Journal of International Social Research*, 3(12), 230-237.
- Hadi, A. (2000). Child abuse among working children in rural Bangladesh: prevalence and determinants. *Public Health*, 114(5), 380-384.
- Hindawi, M. (2022). *How Globalization Impacts Child Labour?: Child Labour, A Lost Childhood Perpetuated by Poverty and Insecurity*. Yüksek Lisans Tezi. Malmö University, Faculty of Culture and Society. İsveç.
- Hoque, M. (2021). Reviewing child labour and its worst forms: Contemporary theoretical and policy agenda. *Journal of Modern Slavery*, 6(4), 32-61.
- Hosseinpour, M. ve Mohammadzadeh, M., Atoofi, M. (2014). Work-related injuries with child labor in Iran. *European journal of pediatric surgery*, 24(01), 117-120.
- Ibrahim, A., Abdalla, S. M., Jafer, M., Abdelgadir, J. ve de Vries, N. (2018). Child labor and health: a systematic literature review of the impacts of child labor on child's health in low- and middle-income countries. *Journal of Public Health*. 41(1), 18-26. doi:10.1093/pubmed/fdy018
- Jacquet, N., Van Haute, D., De Corte, J., Nisen, L., Vandenbroeck, M. ve Roets, G. (2020). Dealing with the wicked issue of child poverty: Inter organizational networks as forums for collective debate and reflection. *Social Policy & Administration*. 54(7), 1081-1095. doi:10.1111/spol.12586
- Kahraman, F. ve Sallan Gül, S. (2015). Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (1) , 339-366. Doi: 10.17218/husbed.59837.
- Kanat, M. S. (2021). *Avrupa Birliği Hukuku'nda Çocuk ve Genç İşçilerin Korunması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Kamu Hukuku ABD, İzmir.
- Karadeniz, M. (2022). *Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliği İle Mücadelede Sosyal Koruma Tedbirleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD, Trabzon.
- Karagözoğlu, Ö. ve Babaoğlu, P. (2022). Türkiye'de Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Kurumsal Yapı. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 57-75.
- Khakshour, A., Abbasi, M. A., Sayedi, S. J., Saeidi, M. ve Khodae, G. H. (2015). Child labor facts in the worldwide: A review article. *International Journal of Pediatrics*, 3(1-2), 467-473.
- Kılıç, S. (2013). Sampling methods. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44-46. Doi:10.5455/jmood.20130325011730
- Koçali, K. (2022). Perspective on Child Labor Situation in terms of Occupational Health and Safety: The Case of Turkey. *Journal of Human and Social Sciences*, 5 (2) , 126-151. Doi: 10.53048/johass.1062934.
- Kucur, F. ve Bayram, M. N. (2023). Göçmenlerle Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları Yetkililerin Saha Gözlemleri: İstanbul Ve Şanlıurfa Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 276-300.
- Kunduracı, H. K. Ö. ve Yaralı, K. T. (2021) Türkiye'de Çocuklara Yönelik Sivil Toplum Kuruluşları: Dernekler. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 75-87.
- Lee, C. ve Orazem, P. F. (2010). Lifetime health consequences of child labor in Brazil. *Child Labor and the Transition Between School and Work*, 31(1), 99-133. doi:10.1108/s0147-9121(2010)0000031007.
- Mevzuat Web Sitesi (2005). 5395 Çocuk Koruma Kanunu. Mevzuat web sitesinden 18 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>.
- Öktem, Ü. (2015). Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de Apaçıklık (Evidenz) Problemi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 45(1), 27-55.

- Öncü, E., Kurt, A. Ö., Esenay, F. I. ve Özer, F. (2013). Abuse of working children and influencing factors, Turkey. *Child abuse & neglect*, 37(5), 283-291.
- Özkan, Y. ve Purutçuoğlu, E. (2011). Çocuk Hakları: Haklarla Çelişen Çocuk Yoksulluğu. *Social Sciences*, 6(2), 218-228.
- Özkan, Y. ve Selçik, O. (2016). Okul Sosyal Hizmeti'nin Okul Erken Terki Üzerine Potansiyel Etkisi. *Journal of International Social Research*, 9(43), 1275-1281.
- Özpolat, A. O. ve Aktuna, E. (2023). Türkiye'de Çocuk Yoksulluğuna İlişkin Bir Değerlendirme. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 9(1), 204-223.
- Parton, N. (2011). Child protection and safeguarding in England: Changing and competing conceptions of risk and their implications for social work. *British Journal of Social Work*, 41, 854-875
- Pelit, K. ve Alkan, M. F. (2022). Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 51-65.
- Pinilla-Roncancio, M. ve Silva, R. (2017). Children in Angola: Poverty, Deprivation and Child Labour. *Child Indicators Research*, 11(3), 981-1005. doi:10.1007/s12187-017-9471-x
- Roets, G., Roose, R., Schiettecat, T. ve Vandenbroeck, M. (2016). Reconstructing the foundations of joined-up working: From organisational reform towards a joint engagement of child and family services. *British Journal of Social Work*, 46(2), 306-322
- Sağır, H. (2020). *Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocuklarının Eğitim Sorunu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Sezik, M. (2019). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri ve Sorun Alanları, *Research Studies Anatolia Journal*, 2(4), 118-125. Doi: 10.33723/rs.485931.
- Şihaliyev, G. (2020). *Uluslararası Boyutta Çocuk İşçiliği, Çocuk İşçiliğine Karşı Hukuki Düzenlemeler ve Mücadele Programları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Talas, D. D. M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29(1), 387-401.
- Tauson, M. (2009). Child Labor in Latin America: Poverty as Cause and Effect. *Human Rights & Human Welfare*, 9(1), 31-43.
- Taya, (2011), Türkiye Aile Yapısı Araştırması. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı web sitesinden 15 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/544f6ddd369dc328a057d01c/taya2011.pdf>.
- Teker, K. (2010). *Suçlu Çocuklarda Sosyo-Demografik Özellikler ile Ebeveyn Tutum Algısının Çocuk Suçluluğuna Katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), 153- 182.
- Thvenon, O. ve Edmonds, E. (2019). Child Labour: Causes, consequences and policies to tackle it. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 14(25), 6/8. Doi: 10.1787/6883e26-en.
- Togunde, D. ve Carter, A. (2017) In Their Own Words: Consequences Of Child Labor in Urban Nigeria, *Journal of Social Sciences*, 16(2), 173-181, Doi: 10.1080/09718923.2008.11892615
- Tor, H. (2010). Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin Boyutları. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 2(2), 25-42.
- Tunçcan, N. (2012). Çocuk İşçiliği: Nedenleri, Boyutları ve Küreselleşen Dünyadaki Konumu. *Journal of Social Policy Conferences*, 0, 43-44.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2013). Yoksulluk Çalışması. TÜİK web sitesinden 10 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16204>.

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*, 2021. TÜİK web sitesinden 18 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581>.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). İstatistiklerle Çocuk 2022. TÜİK web sitesinden 18 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674>.
- UK Parliament Web Sitesi (2021). *Covid-19: impact on child poverty and on young people's education, health and wellbeing*. UK Parliament Web sitesinden 24 Ağustos 2023 tarihinde erişildi: <https://lordslibrary.parliament.uk/covid-19-impact-on-child-poverty-and-on-young-peoples-education-health-and-wellbeing/>.
- Uluslararası Çalışma Örgütü Web Sitesi (ILO). (2021). *Çocuk işçilerin sayısı, 20 yılda ilk kez artış göstererek 160 milyona yükseldi*. ILO web sitesinden 18 Nisan 2023 tarihinde erişildi: https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/WCMS_800638/lang-tr/index.htm
- Uluslararası Çalışma Örgütü Web Sitesi (ILO). (2023). *ILO'nun Türkiye'de Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Programı (2021-2025)*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-europe/-ro-geneva/-ilo_ankara/documents/publication/wcms_774760.pdf adresinden 19 Ağustos 2023 tarihinde erişildi.
- UNICEF. (1989). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. UNICEF Türkiye. UNICEF web sitesinden 12 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>.
- UNICEF. (1997). *The State of the World's Children* (1.bsm). New York: USA.
- UNICEF. (2021). *Child Labour: Global estimates 2020, trends and the road forward*. UNICEF web sitesinden 18 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <https://data.unicef.org/resources/child-labour-2020-global-estimates-trends-and-the-road-forward/>.
- UNICEF. (2021). *Çocuk İşçiler Basın Bülteni*. UNICEF web sitesinden 18 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCitenleri/%C3%A7ocuk-i%C5%9F%C3%A7ilerin-say%C4%B1s%C4%B1-20-y%C4%B1d%C4%B1r-ilk-kez-artarak-160-milyona-y%C3%BCKseldi-uluslararası%C4%B1>.
- UNICEF. (2023). *Çocuk İşçiliği*. UNICEF web sitesinden 18 Nisan 2023 tarihinde erişildi: <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-i%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fi>.
- Weston, B. H. (2012). *Child Labor in Human Rights Law and Policy Perspective*. James A. Gross, Lance Compa, (Yay. Haz.). Human Rights In Labor And Employment Relations içinde (ss. 73-122). Labor & Employment Relations Association Series.
- Whitehead, M., Taylor-Robinson, D. ve Barr, B. (2021). Poverty, health, and covid-19. *BMJ*, 372-376.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve Suç* (3. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. bs.) Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, B., Beydilli, E. ve Görgülü, M. (2015). The effects of education system on to the child labour: an evaluation from the social work perspective. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 174, 518-522.
- Yolcuoğlu, G. (2014). *Bireylerle, Ailelerle, Gruplarla ve Toplumla Sosyal Hizmet*. İstanbul: Nar.
- Yüceol, H. M. (2022). Covid 19 Pandemi Süreci Sonrasında Çocuk İşçiliğinde Genel Durum ve Politika Önerileri. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 40-51.
- Zarif, T. ve Aziz-un-Nisa, A. A. (2013). Understanding reasons of child labour in a developing economy: A qualitative study of Karachi, Pakistan. *Asian Journal of Social Sciences & Humanities*, 2(2), 388-393.